

ØKOKRIM

Justis- og beredskapsdepartementet

Lovavdelingen

Postboks 8005 Dep

0300 Oslo

Deres referanse:

16/7600 ES AIK/SRY

Vår referanse:

Dato:

15.08.2017

Høring. NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov

INNLEDNING

En helhetlig revisjon av gjeldende straffeprosesslov er etter vårt syn ønskelig og viktig. Utvalgets lovutkast fremstår gjennomarbeidet og godt. Vår høringsuttalelse fokuserer på temaer som treffer vårt arbeidsområde konkret, det vil si spørsmål som er særlig aktuelle ved etterforskning og iretteføring av alvorlige, store og komplekse saker om økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.

Et gjennomgående tema i høringsuttalelsen vår er teknologi, både overordnede innspill og kommentarer til konkrete regler. I tillegg har vi merknader til andre temaer og enkeltbestemmelser. Høringsuttalelsen følger innholdsfortegnelsen i lovutkastet. Innledningsvis vil vi imidlertid knytte noen overordnede kommentarer til teknologiske utfordringer i strafferettspleien og i utredningen. Vi kommenterer primært de alminnelige motivene, ikke selve lovutkastet.

ØKOKRIM-sjef Trond Eirik Schea var medlem av straffeprosesslovutvalget og har hatt en tilbaketrukket rolle ved utarbeidelsen av ØKOKRIMs høringsuttalelse.

1. TEKNOLOGI

Teknologinøytralitet

Utvalgets mandat trekker frem behovet for revisjon av straffeprosessloven som følge av den teknologiske utviklingen. ØKOKRIM er enig i at dette er en viktig grunn til å foreta en helhetlig revisjon.

Det går frem av pkt. 6.1 s 152 første spalte at *bruken av moderne informasjonsteknologi har betydning for en rekke av lovens reguleringer. [...]* Lovutkastet er imidlertid så langt det har latt seg gjøre utformet teknologinøytralt, jf. pkt. 6.2.2 s. 153 andre spalte. Videre, samme sted: *Med [teknologinøytral utforming] siktes det til at bestemmelsene ikke forutsetter eller knytter an til en bestemt type teknologi.*

Utvalget begrunner den teknologinøytrale utformingen slik: *Reglene om straffesaksbehandlingen er som utgangspunkt basert på avveininger av hensyn som er uavhengige av teknologiske forhold. [...] Videre skal loven virke over tid, og den bør derfor ikke unødig bindes opp til rådende teknologiske forhold, men utformes fleksibelt for å ta høyde for at teknologien og bruken av teknologi er i stadig endring, jf. pkt. 6.2.2 s. 153 andre spalte. Både i Norge og i andre land vi sammenligner oss med velger man ofte å utforme lovregler teknologinøytralt med de begrunnelsene som utvalget viser til.*

ØKOKRIM er enig i at det foreligger grunner som tilsier en teknologinøytral utforming av ny straffeprosesslov. Vi mener imidlertid det er vektige motargumenter som må vurderes grundigere enn hva som fremkommer av lovutkastet. Samlet sett ser vi at teknologinøytral utforming er effektiv, men i mange tilfeller fører en slik utforming til at teknikken, ikke lovreglene, leder rettsutviklingen. Dette innebærer risiko for uheldig utvidelse av straffeprosessuelle regler uten lovgivers vurdering, forskyving av makt fra lovgiver til byråkrati og politi/påtalemyndighet, en viss uforutsigbarhet og risiko for problemer ved praktiseringen av reglene. (Utfordringer ved praktiseringen av teknologinøytrale regler kommer vi nærmere inn på under de enkelte bestemmelsene i lovutkastet).

Nærmere om hensyn for og mot teknologinøytralitet

Utvalget viser altså til at de foreslåtte straffeprosessuelle reglene er basert på hensyn som er uavhengige av tekniske forhold. I dette ligger vanligvis et mål om at liknende situasjoner skal behandles likt, uavhengig av hvilke tekniske verktøy eller metoder som er involvert.¹ Utvalget fremhever videre hensynet til å utforme en lovtekst som er holdbar på lang sikt og samtidig kan tilpasses teknologiske endringer. I dette ligger

¹ "För din och andras säkerhet. Konstitutionella proportionalitetskrav och Säkerhetspolisens preventiva tvångsmedel" av Markus Naarttijärvi, Skrifter från juridiska institutionen vid Umeå Univärsitet nr 29, doktoravhandling s 463.

formentlig også at myndighetene skal ha frihet til selv å velge tekniske løsninger og metoder,² hvilket er et mål for å sikre langsiktighet i lovutformingen. Et ytterligere argument for teknologinøytral utforming er at generell og lite spesifikk utforming av en lov er et ideal i seg selv,³ i alle fall i Skandinavia.

En mulig negativ konsekvens av teknologinøytralt utformet lovtekst er imidlertid at makt og myndighet forskyves fra lovgiver,⁴ ved at utforming av konkrete regler for ulike teknologi utformes i forskrift eller blir utmeislet i praktisk politiarbeid. ØKOKRIM savner en drøftelse av dette argumentet i lovutkastet, særlig fordi en rekke av reglene i straffeprosessloven er inngripende overfor borgerne.

Ved prosessregler som gjelder personvern og integritetskrenkelser, kan teknologinøytral utforming i tillegg lede til uforutsigbarhet rundt forholdsmessighetsvurderingen i denne typen regler. Utvikling i de tekniske mulighetene som omfattes av lovteksten kan lede til at rekkevidden av en integritetskrenkelse blir endret uten at lovreglene endres.⁵ Legalitet og forutsigbarhet minsker med høy teknologinøytralitet.⁶ Spørsmålet vil i slike tilfeller kunne være om en tydelig domstolspraksis leder til tilstrekkelig forutsigbarhet.⁷ ØKOKRIM har erfart at høyesterettsavgjørelser på området kan være noe uklare og vanskelige å omsette til praktisk anvendelse. (Dette kommer vi nærmere inn på knyttet til enkeltbestemmelser.)

ØKOKRIM ser ikke bort fra at utvalgets teknologinøytrale tilnærming kan ha ført til at man unnlater å drøfte og løse teknologiske utfordringer. Utkastet gir svært begrenset veiledning i å løse de utfordringene vi står overfor i saksarbeidet vårt. Samfunnet blir stadig mer teknologisk komplisert. Selvkjørende biler, roboter, maskinlæring og kunstig intelligens er på full fart inn i hverdagen. Det vil medføre store straffeprosessuelle utfordringer og muligheter fremover, som lovutkastet i svært liten grad belyser. Arbeidet fremstår i stor grad som en viktig opprydning i lovverket basert på historikk, men utkastet til ny lov bidrar etter vår mening i for liten grad til å løse nåtidens og fremtidens problemer.

² Ibid s 462.

³ Ibid s 459.

⁴ Ibid s 468.

⁵ Ibid s 471.

⁶ Ibid s 476.

⁷ Ibid s 480.

Ytterligere arbeid med lovutkastet/tilhørende forskrifter?

ØKOKRIM ser utfordringer med å forlate det teknologinøytrale utgangspunktet. Vi mener imidlertid det er behov for en samlet gjennomgang av behovet for regulering av teknologiske spørsmål innen straffeprosessloven. Under merknadene til enkelte bestemmelser trekker utvalget frem et behov for videre arbeid/forskriftsregulering på enkeltområder. Det er etter vårt syn viktig og hensiktsmessig å bruke anledningen til en *samlet* gjennomgang nå, i forbindelse med revisjonen av straffeprosessloven, både opp mot lovtekst og forskrifter. Et slikt arbeid kan danne grunnlag for et kulturskifte i retning økt fokus på teknologispørsmål.

En helhetlig gjennomgang kan for eksempel foretas av en arbeidsgruppe sammensatt av både teknologer, etterforskere, påtalejurister og gjerne forsvarsadvokater, og oppnevnt av Justis- og beredskapsdepartementet. En kan også tenke seg representanter fra domstoler i en slik gruppe, dersom departementet ønsker å sette den bredt sammen. Et helhetlig arbeid med lovrevisjonen her, med etterfølgende utviklingsarbeid for eksempel gjennom et teknologiforum, vil etter vår mening kunne bidra til dette. Et teknologiforum som oppnevnes etter lovrevisjonen, og arbeider løpende med aktuelle problemstillinger, kan bidra til utviklingsarbeid og fremtidsrettede løsninger, samtidig som det vil sikre en helhetlig tilnærming.

2. KAPITTEL 6: INFORMASJONS- OG KOMMUNIKASJONSTEKNOLOGI

Kultur og kompetanse

Utvalgets mandat omtaler betydningen av *moderne* teknologi i straffeprosessen flere steder. Innen teknologi omhandler utredningen imidlertid først og fremst veletablerte ordninger/verktøy som lyd- og bildeopptak og fjernmøteteknologi. Utvalgets drøftinger og forslag innenfor disse temaene er etter vårt syn gode. Vi savner imidlertid et mer fremtidsrettet fokus. Som utvalget skriver i pkt. 6.2.1 s. 153: *Tiden er overmoden for en IKT-opprustning innenfor straffesaksfeltet.*

En fremtidsrettet, helhetlig straffeprosessuell opprustning og regulering fordrer imidlertid at de involverte aktørene er modne for det og har nødvendig kompetanse. Vi mener at økt bruk av teknologiske verktøy i straffesakskjeden i betydelig grad kunne vært selvfinansierende gjennom effektivisering. Pr i dag er det imidlertid et spørsmål om aktørene er tilstrekkelig kompetente og klare for et kulturskifte. Godt arbeid med teknologiske spørsmål i forbindelse med lovrevisjonen kan bidra til dette.

Pkt. 6.3 Saksbehandlingssystemer

ØKOKRIM er enig med utvalget i at det ligger *et betydelig potensial for effektivitet i bruk av saksbehandlings- og kommunikasjonssystemer for strafferettspleien*, jf. pkt. 6.3.4 andre spalte. Utvalget har imidlertid ikke foretatt en nærmere vurdering av *hvordan IKT-systemene for saksbehandling og samhandling bør fornyes eller samhandles*. Av samme grunn er det ikke utredet nærmere *hvilke digitale løsninger som bør benyttes til kommunikasjon mellom aktørene i straffesaksbehandlingen*. Begge forhold bør utredes nærmere..., jf. pkt. 6.3.4 s. 157 første spalte. ØKOKRIM er enig i dette.

Vår erfaring er at digital straffesaksbehandling og iretteføring er effektiviserende og bedrer rettssikkerheten. Vi har imidlertid opplevd at digitalisering i praksis likevel byr på utfordringer, også i form av skepsis mot endring av innarbeidede arbeidsmåter. Dette gjelder både internt i ØKOKRIM og hos andre aktører.

Pkt. 6.5 Lyd- og bildeopptak

ØKOKRIM støtter utvalgets forslag om at lyd- og bildeopptak av politiforklaringer bør være hovedregelen i ny straffeprosesslov, jf. pkt. 6.5.2 s. 170 første spalte. ØKOKRIM er videre enig i forslaget om at hovedregelen skal være lyd- og bildeopptak i rettsmøter, jf. pkt. 6.5.3 s. 171-172. Vi støtter også forslaget om at lyd- og bildeforklaringer fra første instans skal gjenbrukes i annen instans, jf. pkt. 6.5.4.5 s. 178-180, se særlig s. 180 annen spalte. Vår erfaring underbygger utvalgets argumenter.

Det sentrale hensyn bak forslaget er at parter og vitners forklaringer i tingretten er mer tidsnære enn *repeterende* forklaringer for lagmannsretten. Avspilling vil derfor bidra til materielt riktigere avgjørelser i lagmannsretten. Det andre sentrale hensynet er at slik avspilling bidrar til sparte ressurser, ikke minst for vitnene i saken. ØKOKRIMs erfaringer underbygger dette.

ØKOKRIM vil også fremheve at reformforslaget kan virke disiplinerende på aktørene i retten. Vitner og parter som forklarer seg blir forelagt sin tidligere forklaring og konfrontert med sine tidligere uttalelser. Under behandlingen i førsteinstans vil det virke disiplinerende på aktor, forsvarer og tingrettsdommer, all den tid disse er bevisste på at forklaringene som avgis der må påregnes avspilt i lagmannsretten. Dette vil også være et incitament for å høyne kvaliteten under utspørringen, og øke bevisverdien.

Det personlige element ved en utspørring vil utvilsomt medføre nyanseforskjeller mellom de spørsmål som blir stilt i en tingrett, og hvordan disse ville blitt stilt i lagmannsretten. Det er, slik ØKOKRIM ser det, ikke grunn til å overvurdere ulikhetene.

Et av de sentrale spørsmålene i utredningen er gjenbruk av lyd- og bildeopptak av forklaringene gitt i tingretten. Straffeprosessutvalget foreslår i utkastet til § 10-9 *andre ledd* at slike lyd- og bildeopptak av forklaringer som regel *skal* spilles av, for helt eller delvis å tre i stedet for muntlig og direkte avhør, når hensynet ikke taler mot det. Når det gjelder utformingen av § 10-9, stilles det herfra spørsmål om bestemmelsen mer tydelig og pedagogisk kan gi uttrykk for den reelle hovedregelen, nemlig at forklaringene i lagmannsretten skal avgis som lyd- og bildeopptak. Dette fremkommer først i andre ledd, mens det i første ledd vises til at forklaringer under ankeforhandlinger *skal* gis muntlig og direkte for den dømmende rett.

ØKOKRIM tolker formuleringene i utkastet slik at adgangen til å stille tilleggsspørsmål i praksis kan bli relativt omfattende. Vi viser her til formuleringen i § 10-9 om at avspilling skal finne sted når '*hensynet til forsvarlig saksbehandling ikke taler mot det*',

med mindre det 'strider mot mistenktes rett til imøtegåelse'. Ved avgjørelsen skal man særlig ta hensyn til partenes syn. Utvalget viser også til hensiktsmessighet som et vurderingstema, jf. s. 585-586. Videre skriver utvalget at tilleggsspørsmål kan være aktuelt dersom vitner ikke har fått formidlet alle sider av saken under tingrettsbehandlingen, eller dersom det under ankebehandlingen skal tas stilling til ny bevistemaer, jf. s. 180 første spalte. Utvalget mener også at det er viktig å påse at terskelen...ikke...blir høy for ytterligere bevisføring,, jf. samme sted.

Målet med de foreslåtte reglene om avspilling er i første rekke en mer effektiv og konsentrert ankebehandling. Dette samsvarer med målet for en rekke øvrige saksbehandlingsreglene i utkastet. Dersom man skal oppnå dette, er det etter ØKOKRIMs mening viktig at terskelen for tilleggsspørsmål ikke blir for lav. I motsatt fall kan den praktiske hovedregelen bli at man åpner for omfattende tilleggsspørsmål, og dermed uthuler hovedregelen slik at formålet med lovendringen ikke oppnås. Vi mener derfor det vil være hensiktsmessig å legge terskelen for tilleggsspørsmål noe høyere enn det som kan leses ut av sammenstillingen i avsnittet ovenfor.

Lovutkastet § 10-9 tredje ledd omhandler gjengivelse av forklaringer avgitt i anledning saken. Utvalget skriver at *i tredje og fjerde ledd videreføres rettstilstanden under §§ 290, 296 og 297. Strpl. § 300 og hvordan gjengivelsen primært skal gjennomføres omtales derimot ikke. I lys av den mer konkrete bestemmelsen i annet ledd, som vil være av stor betydning for ankesakene, vil det være en fordel om gjengivelse av tidligere forklaringer innenfor rammen av tredje ledd eksplisitt viser til at gjengivelse kan skje enten ved opplesing av skriftlig politiforklaring eller avspilling av lyd og bildeopptak av forklaringen. I Riksadvokatens avhørsrundskriv⁸ av 11. mai 2016 pkt. 6.6 utvidet Riksadvokaten politidistriktenes pålagte bruk av lyd og bildeopptak. Mer politiarbeid på stedet og stadig bedre opptaksutstyr vil øke bruken fremover. ØKOKRIM ser det derfor som en praktisk viktig at opplesing og avspilling av tidligere lyd- eller bildeforklaring tas inn i lovteksten og likestilles som gjengivelsesmetode.*

Forslaget har et par tekniske og ressursmessige forutsetninger. Domstolene må ha utstyr for lyd- og bildeopptak som sikrer god kvalitet på opptakene og effektiv gjenbruk. Et praktisk eksempel er saker med tolk, hvor det er avgjørende at opptaksutstyret sikrer både forklaringen i rettslokalet og tolkingen. Lyd- og bildeopptakene skal utgjøre en del av rettsboken, jf. forslaget til endring av domstoloven, ny § 134 b. Ved siling av anker kan det bli ressurskrevende for lagmannsretten å bli forelagt hele lyd- og bildeopptaket til gjennomgang. Vi antar at dette kan imøtekommes med de strengere kravene til utformingen av ankeerklæringen, ved at det i ankeerklæringen oppgis spesifikt hvilke deler av et opptak som har interesse for spørsmålet om avvisning eller henvisning av anken (jf. om pkt. 20 nedenfor).

⁸ Rundskriv nr. 2/2016

3. KAPITTEL 8: PÅTALEMYNDIGHETEN OG DENS VIRKSOMHET

Pkt. 8.2.6 Særlig om instruksjons- og omgjøringsmyndighet internt i påtalemyndigheten

Utvalget drøfter spørsmålet *om og eventuelt i hvilken utstrekning det...gjelder instruksjons- og omgjøringsmyndighet innenfor det enkelte nivå i påtalemyndigheten*, jf. pkt. 8.2.6 s. 190 flg. Utvalget konkluderer med at *det ut fra generelle forvaltningsmessige prinsipper kan legges til grunn at embetsledere på statsadvokativnivå i dag har instruksjonsmyndighet overfor underordnede tjenestepersoner ved samme tjenestested*, jf. s. 193 andre spalte.

For ØKOKRIMs del, kom Høyesterett i kjennelse av 23. januar 2002 til at ØKOKRIM-sjefen ikke hadde instruksjonsmyndighet overfor statsadvokater ved embetet, jf. utkastet s. 192 andre spalte. Frem til 2012 la derfor ØKOKRIM til grunn at ØKOKRIM-sjefen ikke kunne instruere statsadvokatene internt. I en tilsynsrapport fra 2012 uttaler imidlertid riksadvokaten at ØKOKRIM-sjefen *har* slik instruksjonsmyndighet. Fra dette tidspunkt har ØKOKRIM lagt riksadvokatens standpunkt til grunn.

Vi oppfatter det imidlertid slik at man i de regionale embetene har hatt samme oppfatning som følger av Høyesteretts avgjørelse fra 2002 om ØKOKRIM, nemlig at embetsleder *ikke* har hatt instruksjonsmyndighet. Riksadvokatens uttalelse i motsatt retning fra 2012 gjelder kun ØKOKRIM.

Utvalget foreslår at instruksjonsmyndighet innenfor statsadvokatembetene skal presiseres i ny straffeprosesslov. ØKOKRIM støtter dette, og viser til drøftelsen i pkt. 8.2.6.

4. KAPITTEL 9: MISTENKTE OG FORSVAREREN

Pkt. 9.3 Vernet mot tvungen selvinkriminering

I pkt. 9.3.5.4 s. 213 flg stiller utvalget spørsmål ved om juridiske personer bør være omfattet av selvinkrimineringsvernet og konkluderer med at de ikke skal være det. ØKOKRIM støtter dette, og fremhever særlig hensynet til å få straffesaker opplyst som trekkes frem på s. 213 andre spalte.

Det synes klart forutsatt i EMK at selvinkrimineringsvernet kun omfatter fysiske personer, jf. pkt. 9.3.5. Ingen EMD-dom har konkludert med at vernet mot selvinkriminering gjelder for juridiske personer. Også i amerikansk og tysk rett, samt EU-direktiv 2016/343, har man lagt til grunn at selvinkrimineringsvernet kun gjelder for fysiske personer. Den britiske avgjørelsen fra 1934, hvor også foretak nyter vern mot selvinkriminering, er kritisert. Begrunnelsen for selvinkrimineringsvernet er, som Straffeprosessutvalget påpeker, knyttet til menneskelige egenskaper, herunder viljesfriheten. Basert på vår erfaring vil et eventuelt selvinkrimineringsvern for foretak by på betydelige praktiske problemer. Det må etter vårt syn vises stor tilbakeholdenhet

med å gi foretak et slikt vern, når dette ikke følger av Norges folkerettslige forpliktelser.

ØKOKRIMs erfaring er at lovbrudd som begås på vegne av et foretak, eller begås i tilknytning til et foretak, ofte foranlediger mer omfattende og krevende etterforskning enn lovbrudd som er begrenset til fysiske personer. Lovbrudd som begås i tilknytning til foretak er ofte godt planlagt og tilrettelagt av lovovertrедererne. Vissheten om at *foretaket* nyter vern mot selvinkriminering vil kunne bli utnyttet, og vil på sikt kunne danne grobunn for at foretak benyttes for å skjule grovere organisert kriminalitet, utover tradisjonell økonomisk kriminalitet. Dersom foretak nyter vern mot selvinkriminering, vil dette kunne utnyttes bevisst av de fysiske gjerningspersoner, som vil kunne bruke foretaket for å skjule egne forhold. ØKOKRIM konstaterer at et selvinkrimineringsvern som også omfatter foretak vil gjøre etterforskning av økonomisk kriminalitet og grov organisert kriminalitet særdeles krevende.

Den praktiske betydningen av at foretak ikke er omfattet av selvinkrimineringsvernet er stor. Henvisningen til utkastet § 19-7 om utleveringspålegg belyser viktigheten av dette. Under etterforskning av foretak tok politiet opprinnelig beslag i papirdokumentene som ble avdekket. Etter hvert tok elektronisk databehandling over, men etterforskerne kunne stadig ta beslag i datamaskiner og andre databærere hvor viktig bevismateriale var lagret. I dag har situasjonen forandret seg, siden de viktigste bevisene verken er å finne i papirer eller lokale *disker*. Vi ser at stadig flere foretak velger å fjernlagre sine data, ofte hos leverandører i andre lands jurisdiksjoner (lagring i skyer). Det er altså ikke lenger noe fysisk å ta beslag i. For å få tilgang til noe data av betydning hos foretaket, må derfor politiet gis adgang til de fjernlagrede data. Adgangen til å pålegge foretaket å utlevere disse data etter utkastet § 19-7, jf. presiseringen av selvinkrimineringsvernets rekkevidde etter § 3-2 andre ledd andre punktum, er av meget stor betydning.

5. PKT. 9.4 RETTEN TIL REPRESENTASJON

Pkt. 9.4.3.1 Utgangspunkt

ØKOKRIM er, i likhet med utvalget, opptatt av at retten til å forsvare seg og til å velge eget forsvar ivaretas, jf pkt 9.4.3.1 s. 217 første spalte. Vi er også enige med utvalget i at disse hensynene *må avveies mot omkostningene og andre mothensyn*, jf. s. 217 annen spalte.

I pkt. 9.4.3.6 s. 220 første spalte skriver utvalget at forsvareroppgdraget, som i dag, bør være et personlig oppdrag. Vi er av samme mening. Utvalget fremhever her at *[d]en som vet at det ikke lar seg gjøre å følge opp de vesentlige sider ved saken, skal heller ikke påta seg oppdraget*. At oppdraget er personlig er også en forutsetning for flere av de andre reglene, blant annet reglene om oppnevning av forsvarer.

Slik utvalget påpeker, er det en utfordring at enkelte advokater er populære og dermed også svært opptatt, noe som kan medføre reelle begrensninger i idealet om fritt

forsvarervalg dersom saken skal bli gjennomført innen rimelig tid, jf. samme sted. Avveiningen som skal foretas ved oppnevning av forsvarer er beskrevet i lovutkastets § 3-22 (2). Etter ØKOKRIMs oppfatning bør man tilstrebe en viss innskjerping i gjeldende praksis med å beramme saker langt frem i tid fordi ønsket forsvarer er opptatt. Bestemmelsen gir begrenset veiledning. Vår erfaring er at opptatte forsvarere kan lede til opptil ett års utsettelse av hovedforhandlinger i ØKOKRIM-saker. Det er uheldig, både for siktede og øvrige aktører i straffesakskjeden. Lovforslaget innebærer så vidt vi kan se ingen innskjerping av dagens regler.

Av hensyn til sakens fremdrift bør det videre kreves at en ny forsvarer ved et forsvarerbytte kan møte til en hoved- eller ankeforhandling som allerede har blitt berammet.

Pkt. 9.4.3.7 Skillet mellom offentlig oppnevnte og privat antatte forsvarere

Straffeprosessutvalget foreslår at det ikke skal skilles mellom offentlig oppnevnt forsvarer og privat antatt forsvarer i andre tilfeller enn i spørsmålet om offentlig godtgjørelse. Utvalget begrunner dette i hensynet til en effektiv utøvelse av forsvaret og det frie forsvarervalg, jf. utredningen pkt. 9.4.3.7 s. 221.

I dagens lov er det en åpning for å begrense dokumentinnsynet for private forsvarere, jf. strpl. § 242 første ledd tredje punktum. Straffeprosesslovutvalget mener at *de grunnleggende hensyn til det frie forsvarervalg taler mot en slik begrensning*, jf. s. 221 andre spalte, og at kontrollen med hvem som skal få innsyn *bør løses generelt i reglene om innsyn*.

ØKOKRIM mener at skillet mellom offentlig oppnevnte og privat antatte forsvarere bør vurderes opprettholdt. I våre saker blir det mer og mer vanlig at de siktede antar flere forsvarere, både offentlig oppnevnte og privat antatte. Vi mener at retten fortsatt bør ha en mulighet til å begrense innsynet til en privat antatt forsvarer som ikke ville blitt offentlig oppnevnt for eksempel fordi han/hun står klienten for nær eller må håndtere motstridende interesser. Selv om privat antatt forsvarer ikke oppnevnes av retten, kan han/hun fortsette forsvareroppgavet, til tross for at retten vurderer ham som uegnet eller uskikket til oppdraget. Det er etter vårt syn rimelig at retten har en mulighet til å begrense innsynet til en privat forsvarer i slike tilfeller.

Offentlig oppnevning representerer etter vår mening en viktig rettssikkerhetsgaranti og egnethetskontroll. Egnethetskontrollen bør etter vår mening være grunnlaget for at man som forsvarer får prosessuelle rettigheter som er like sterke (og ved klausulerte dokumenter sterkere) innsynsrett som siktede selv. Dette betyr ikke at private forsvarere skal utelukkes fra dokumentinnsyn på generell basis, men at retten fortsatt skal ha mulighet til å skille.

Regler for god advokatskikk skal sikre at advokatvirksomheten utføres etter etiske prinsipper, og overtredelse kan medføre disiplinærtiltak, jf. forskrift til domstolloven

kapittel 11. Reglene setter blant annet forbud mot at en advokat påtar seg et oppdrag hvor det foreligger motstridende interesse, se pkt. 3.2.2. Den direkte håndhevelsen av regler for god advokatskikk tilligger likevel ikke de judisielle myndighetene i en straffesak, men disiplinærorganene etter domstoloven. Inngripen fra disiplinærorganene er derfor ikke praktisk, siden dette systemet i hovedsak opererer retrospektivt.

6. KAPITTEL 11: DOMSTOLENE. RETTENS SAMMENSETNING

Pkt. 11.5 Dommersammensetningen i lagmannsretten

Utvalget foreslår en noe utvidet rett til å sette forsterket rett i tingretten, jf. pkt. 11.4.2.3 s. 235. Tilsvarende adgang foreslås ikke for lagmannsretten, sml pkt. 11.5.3 s. 238 flg. ØKOKRIM mener det også bør være adgang til å sette forsterket rett i lagmannsretten, slik at reglene samsvarer for tingrett og lagmannsrett.

7. KAPITTEL 12: INNSYN

Pkt. 12.2 Grunnleggende hensyn

ØKOKRIM er enig i at hensynet til *prosessøkonomi og effektivitet kan tale for å begrense retten til innsyn i straffesakens dokumenter*, jf. pkt. 12.2 s. 242 første spalte. Erfaringen vår er at vi med dagens teknologiske muligheter ofte kommer i situasjoner der det er vanskelig å besørge tilfredsstillende innsyn til mange aktører samtidig som hensynet til effektiv sakshåndtering blir varetatt.

Pkt. 12.4 Utvalgets vurderinger og forslag

Pkt. 12.4.1 Innsynsrettens omfang og valg av systematikk

Pkt. 12.4.1.2 Valg av terminologi

ØKOKRIM er enig i at uttrykket *opplysninger* er prinsipielt og praktisk best som beskrivelse av gjenstanden for innsyn, jf. pkt. 12.4.1.2 s. 248 annen spalte. ØKOKRIMs erfaring er at innsynsreglene i dagens straffeprosesslov er utfordrende å praktisere opp mot databaseslag. Gjeldende formulering, *sakens dokumenter*, er ikke et veldefinert begrep, jf. blant annet Rt 2011 s. 1188. Det eksisterer en gråsoner mellom de dokumentene som er gjort til del av straffesaken og realbeslag. I gråsonen faller de dokumentene som politiet har sett på, men som ikke er trukket ut av realbeslaget som relevante. Der det er linjer mellom flere saker, og dermed flere realbeslag, er det også usikkerhet knyttet til innsynsrett i realbeslag i andre saker. Vi støtter følgelig endringen fra *sakens dokumenter* til *sakens opplysninger*.

Pkt. 12.4.1.3 Sakens opplysninger

Utvalget skriver at *[e]nkelte opplysninger som ligger saken nær, skal ikke vær(e) gjenstand for innsyn*, og at gjeldende praksis i den forstand videreføres, jf. s. 249 første spalte og pkt. 12.3.1. Utvalget presiserer at innsyn skal *avgrenses mot politiets*

egne vurderinger, sammenstillinger som ikke er nedfelt i interne politirapporter, og interne påtegninger, jf. pkt. 12.4.3.1 s. 248-249. Men [d]ersom slike dokumenter inneholder opplysninger som ikke fremkommer noe annet sted, skal opplysningene inntas i saken, jf. samme sted. Interne arbeidsdokumenter, så som bevisnotater, omfattes ikke av sakenes dokumenter/opplysninger i dag, og ØKOKRIM legger til grunn at dette ikke vil endres med utkastet til ny straffeprosesslov.

ØKOKRIMs erfaring er at det kan oppstå uklarheter også rundt innholdet i *sakens opplysninger*, i forhold til innsyn, blant annet knyttet til distinksjonen mellom innholdsdata og metadata. Innholdet i et dokument, for eksempel en epost, kan være beslagsfritt eller irrelevant for saken. Metadata, for eksempel når eposten er sendt eller når den er åpnet av mottaker, kan være et viktig bevis i seg selv. Spørsmålet er hvordan dokumentet skal håndteres og hva man skal gi innsyn i. Tilsvarende kan for eksempel deler av systemfiler som benyttes kan ikke nødvendigvis vises på skjerm eller legges i dokumentutdraget. De kan derfor vanskelig oversendes eller arkiveres på vanlig måte, men er likevel en del av *sakens opplysninger*. Vi imøteser en grundigere drøfting av dette og viser til forslaget vårt om å opprette en arbeidsgruppe for teknologiske spørsmål i pkt. 1 ovenfor.

8. KAPITTEL 13: BEVIS

Alminnelige bevisregler

Pkt. 13.2.2.2 Bør det gis nærmere regler om lagring av bevis?

ØKOKRIMs erfaring er at det oppstår utfordrende spørsmål blant annet ved lagring av databeslag. Potensiell bevisverdi og eventuelle behov for senere tekniske undersøkelser tilsier at realbeslagene bør lagres. På den annen side er dette problematisk der realbeslaget inneholder beslagsfritt materiale.

Utvalget henstiller til departementet om å utforme en forskrift til straffeprosessloven med regler om lagring av bevis, jf. s. 257 første spalte. Utvalget skriver samme sted at en gjennomgang krever kompetanse og detaljeringsgrad. ØKOKRIM støtter henstillingen, men mener at det bør gjøres til del av et større arbeid med gjennomgang av teknologiske aspekter ved ny straffeprosesslov, jf. pkt. 1 ovenfor.

Pkt. 13.2.3 Fri bevisføring og pkt. 13.2.4 Bevistilbud

Norsk straffeprosess bygger på et ulovfestet utgangspunkt om fri bevisførsel. Utvalget foreslår en lovfesting av dette, se § 7-2 (1). ØKOKRIM støtter forslaget.

Utvalget legger opp til at partene i større grad enn i dag skal forklare hvorfor de vil føre bevisene som er tilbudt. Utvalget foreslår blant annet at *partene under visse omstendigheter gir beskjed om hvilke bevis som tilbys, samt nærmere opplysninger om disse bevisene*. Plikten er nærmere regulert i utkastet § 7-2 (2) Dette vil i følge utvalget også gjøre det lettere for domstolen å styre saken, herunder påse at bevisene

er relevante for spørsmålene som er til behandling, se blant annet pkt. 13.2.4 s. 257-258. ØKOKRIM er enig i dette, men fremhever at det vil fordre ekstra ressursbruk fra partenes side.

Utvalget vil videre *stille krav om begrunnelse for at beviset kan eller skal tillates ført i situasjoner der det kan bli spørsmål om å avskjære beviset, og i tilfeller der beviset bare kan føres på nærmere vilkår*. Videre, jf. andre spalte, *bør det videre etter omstendighetene gis – eller kunne kreves – en kort begrunnelse for hvorfor det enkelte bevis skal føres, og hva det skal godtgjøre* Utvalget viser til risikoen for at regelen vil kunne kreve unødig arbeid og forsinkelser, men mener at en fleksibel regel som foreslått må kunne praktiseres slik at man unngår dette, jf., samme sted.

ØKOKRIM er enig i at den foreslåtte regelen vil kunne bidra til å stramme opp bevisføringen, herunder gi retten mulighet til å avskjære bevis uten betydning. Den foreslåtte bestemmelsen er ment å være fleksibel. I saker der det tilbys et omfattende dokumentutdrag synes bestemmelsen imidlertid mindre egnet. I slike saker vil det ikke være regningssvarende å kreve en begrunnelse, for eksempel for alle dokumentene som inngår i dokumentutdraget. Vi mener derfor det vil være hensiktsmessig å presisere i forarbeidene til § 7-2 (2) at det ved omfattende dokumentutdrag er tilstrekkelig med mer overordnede begrunnelser, for eksempel ved henvisning til tiltalepost og bevistema. Hensynene bak kravet om begrunnelse vil etter vår mening fortsatt være varetatt.

Pkt. 13.2.5 Rettens ansvar for sakens opplysning

ØKOKRIM deler selvsagt utvalgets oppfatning om at hensynet bak fri bevisføring ikke rekker lenger enn at det kun er bevis med betydning for saken som bør tillates ført, jf. pkt. 13.2.5 s. 258 andre spalte. Vi støtter også utvalgets forslag om at loven bør gi uttrykk for *rettens plikt til å håndheve kravet til relevans*, jf. samme sted. Følgelig er vi også enige i at *mindre viktige bevis* bør kunne avskjæres *av hensyn til effektiv saksavvikling, når det er fare for at beviset vil kunne villedde mer enn det kan veilede, og dersom beviset kan påføre skade eller være belastende for mistenkte, fornærmede, mistenkte eller en tredjeperson*, jf. samme sted.

ØKOKRIM deler også utvalgets syn på at *norske domstoler er tilbakeholdne med å håndheve de gjeldende krav til bevisføringens relevans*, jf. s. 259 første spalte. Vi er også enige i at *det er et betydelig potensial for tidsbesparelser og andre ressursbesparelser dersom aktørene blir seg mer bevisst kravene til bevisføringens relevans og forholdsmessighet*, og at dette krever et *kulturskifte*, jf. andre spalte. Utvalgets uttalelser er viktige som ledd i en kulturendring.

Pkt. 13.3 Bevisforbud

Utvalget mener at *prinsippet om fri bevisføring må tåle visse begrensninger i form av bevisforbud, og at den interesseavveiningen gjeldende rett er uttrykk for, langt på vei bør videreføres*, jf. pkt. 13.3.1 s. 266 første spalte, og at *dagens regler om bevisforbud i hovedsak er uttrykk for en hensiktsmessig avveining av de kryssende hensyn som*

gjør seg gjeldende, jf. pkt. 13.3.3 s. 267 andre spalte. Vi er enige i dette utgangspunktet. Vi har imidlertid bemerkninger til enkelte av begrensningene som utvalget foreslår. På et overordnet plan ønsker vi også å peke på at forslagene slik de er utformet kan være prosessdrivende. ØKOKRIMs erfaring er at store, langvarige og komplekse straffesaker de siste årene er vidløftiggjort ved at prosessuelle spørsmål i større og større grad prøves. Utformingen av de foreslåtte bevisforbudene gir etter vår mening grunnlag for å kreve prøving av spørsmålene i større grad enn etter gjeldende rett. Selv om man ikke når frem, vil dette være prosessdrivende og kreve ressurser, for eksempel ved en ny regel om bevisforbud ved rettsstridig ervervede bevis, jf. pkt. 13.3.4.4 nedenfor.

Pkt. 13.3.4.2 og 3 Bevisforbud ved yrkesmessig taushetsplikt

Utgangspunkt

Innledningsvis vil vi fremheve viktigheten av sammenheng mellom bestemmelsene om advokaters taushetsplikt i ny advokatlov kapittel 15 (NOU 2015:3 *Advokaten i samfunnet*) som nå er under behandling i Justis, og beredskapsdepartementet.

Utvalget foreslår en helt ny utforming av bestemmelsen om kallsmessig taushetsplikt som bedre samsvarer med gjeldende rett enn ordlyden i strpl (1981) § 119, se lovforslaget § 8-3. ØKOKRIM deler i det vesentlige utvalgets vurderinger som ligger til grunn for utforming av ny § 8-3 første ledd, men har enkelte merknader og presiseringer til forslaget.

Taushetsplikten har profesjonen som adressat for plikten til å bevare taushet, i dette tilfellet advokaten og hans/hennes medhjelpere som foreslått i utkastet til ny advokatlov. *Bevisforbudet* i straffeprosesslovutvalgets utkast er utformet nøytralt og retter seg mot straffesakens *aktører*, jf. utkastet til § 8-1. Opplysninger som er underlagt bevisforbud vil regelmessig også være taushetsbelagt, men taushetsbelagte opplysninger behøver ikke samtidig være underlagt bevisforbud.

I pkt 14.8.2 s. 337 uttaler straffeprosessutvalget følgende:

Selv om det innføres bevismiddelnøytralitet, må bevisforbudene ved såkalt kallsmessig taushetsplikt, som i dag, i en viss utstrekning avgrenses i lys av de underliggende reglene om den aktuelle profesjonsutøvers taushetsplikt. Reguleringer om unntak fra taushetsplikt vil således etter omstendighetene kunne innebære at kommunikasjon som i utgangspunktet er vernet, ikke skal anses som fortrolig i relasjon til bevisforbud for denne typen opplysninger.

ØKOKRIM er enig i dette utgangspunktet.

Yttergrensene for bevisforbudet

Reglene om bevisforbud for advokatopplysninger rekker så langt som hensynene bak reglene krever, men heller ikke lenger. Bevisforbudene i gjeldende straffeprosesslov § 119 (og tvistelovens parallelle bestemmelse) har de siste 15-20 årene etter vårt syn fått et stadig videre anvendelsesområde. Utviklingen har gått fra at kun tradisjonelle betroelser mellom advokat og klient var omfattet, til at all informasjon *advokaten i egenskap av sitt yrke og som ledd i et klientforhold innhenter eller får tilgang til på vegne av klienten*, jf. Rt 2006 s. 1071. I realiteten omfattes i dag en ren faktainnsamling under granskning av bevisforbudet, så lenge en advokat har ledet oppdraget. Ved denne typen granskninger gis dermed advokater et slags monopol på tjenesteyting som garanterer klienten vern mot innsyn fra myndighetsorganer, uten at dette etter vårt syn er reelt begrunnet.

I pkt. 13.3.4.3 s. 270-271 vurderer utvalget hvor grensen for bevisforbud går etter rettspraksis for den yrkesmessige taushetsplikten, særlig i forhold til advokaters granskningsoppdrag. Utvalget finner at *[h]vis alt materiale fra en granskning ledet av advokat underkastes bevisforbud i straffeprosessuell sammenheng, vil det lett kunne få uheldige virkninger som kan hevdes å være vanskelige å forklare ut fra bevisforbudets begrunnelse*, jf. s 271 første spalte, og at bevisene *ikke [bør] unntas saken bare fordi det har vært gjennomført en granskning ledet av en advokat i mellomtiden*, jf. s 271 andre spalte. Utvalget fremhever videre at *mange yrkesgrupper har klarlegging av fakta og undersøkelser av virkningsforhold som en sentral del av sitt arbeid. Dersom bare advokaters tjenester medfører bevisforbud, vil det kunne virke konkurransevridende*, jf. samme sted.

På tross av dette konkluderer utvalget med at *det ikke er hensiktsmessig å gjøre endringer i rettstilstanden*, jf. s. 271 andre spalte. Begrunnelsen ser i første rekke ut til å være at *[d]et er vanskelig i loven å oppstille et generelt og operasjonalisert kriterium som, ut fra bevisforbudets begrunnelse, er egnet til å avgrense slik advokatvirksomhet som bør være vernet*, jf. samme sted.

ØKOKRIMs høringsuttalelse til ny advokatlov (av 22. desember 2016) omhandler en del av de samme problemstillingene som straffeprosesslovutvalget omtaler. Innspillene våre til ny advokatlov s. 1-8 er relevante også for spørsmålet om bevisforbud grunnet i advokaters taushetsplikt, og gjentas delvis nedenfor.

Straffeprosesslovutvalget ser ut til å være enig i dette, jf. sitatene ovenfor. Det er samtidig en økende tendens til bruk av profesjonelle rådgivere, også advokater, ved forøvelse av alvorlig kriminalitet. Vi viser til rapporten *Money Laundering and Terrorist Financing Vulnerabilities of Legal Professionals* fra Financial Action Task Force (FATF) (June 2013), hvor det presenteres funn som dokumenterer slik bistand fra advokater. ØKOKRIM har også hatt flere saker der advokater har blitt domfelt for å ha bistått med tjenester i forøvelsen av økonomisk kriminalitet. Det er etter vår mening et behov for å avklare hva som ligger i begrepet *rettslig bistand*, jf. utkastet til ny advokatlov § 2 bokstav d), slik at grensen mellom hva som skal anses som *egentlig*

advokatvirksomhet på den ene siden, og hva som skal anses som *uegentlig* advokatvirksomhet blir tydelig.

Behov for kasuistikk i forarbeidene

I juridisk teori benyttes gjerne en kasuistisk oppregning av oppgaver som faller utenfor *egentlig* advokatvirksomhet. I Jens Edvin A. Skoghøy, *Advokaters taushetsplikt og de korresponderende forbud i tvisteloven § 22-5 og straffeprosessloven § 119*, *Tidsskrift for Strafferett*, nr. 2, 2013, s. 181, heter det: *Utenfor faller opplysninger som en advokat har fått som konkursbestyrer, formuesbestyrer, økonomiforvalter, finansrådgiver, inkassator, låneformidler, formidler av pengetransaksjoner, eiendomsmegler, kunstmegler, megler i tvisteløsning eller deltaker i granskningsutvalg.*

Jon Petter Rui, *Om advokaters taushetsplikt og ransaking og beslag ved advokatkontor*, *Tidsskrift for Strafferett*, nr. 3, 2013, s. 302, sier det slik: *Ut fra den formålsbestemte avgrensningen av taushetsplikten er det på den ene side logisk at opplysninger som tilflytter advokaten og som ikke er fremkommet i forbindelse med rettslig bistand, ikke omfattes av taushetsplikten, som slik eksempelvis ren gjennomføring av transaksjoner etter instruks fra klienten, meglingsvirksomhet, finansiell rådgivning og bobestyrelse, uten at det er tale om juridisk bistand. [...] På den annen side følger det av en formålsbestemt tolkning at 'alle ledd i et ordinært advokatoppdrag omfattes av taushetsplikten, også transaksjoner'.*

Ved mangel på et tydelig avgrensningskriterium vil det etter vår mening være fare for misbruk av bevisforbudsreglene. Vi er enige med straffeprosesslovutvalget at det er vanskelig å finne et (nytt) generelt og operasjonalisert kriterium, jf. ovenfor. Vi ser også at en kasuistisk oppregning av typetilfeller i lovteksten kan være uhensiktsmessig. ØKOKRIM mener det er viktig at lovproposisjonen gir anvisning på hvilke typetilfeller som faller utenfor den *egentlige* advokatvirksomheten og dermed utenfor bevisforbudsreglene.

Gjeldende straffeprosesslov § 204 er som nevnt foreslått videreført i utkastet til § 8-6 tredje ledd. Advokatlovutvalget forutsatte at § 204 andre ledd ikke kan anvendes hvor advokaten er mistenkt alene, se utredningen s. 437. Etter vårt syn er det viktig i møtegå dette med en egen bestemmelse om dette i straffeprosessloven, som skissert av advokatlovutvalget.

Teknologiske utfordringer

Som nevnt ovenfor om innsyn om pkt. 13.3.4.2 og 3 er det uklart om både innholdsdata og metadata omfattes av bevisforbudet ved yrkesmessig taushetsplikt. For eksempel kan deler av innholdet i en epost være beslagsfritt i form av betroelser mellom advokat og klient mens andre deler opplagt ikke er det selv om de er viktige for å opplyse saken. Innholdet kan eksempelvis være juridiske råd i forbindelse med naboklage, der det i samme epost opplyses at vedkommende befinner seg i utlandet. Opplysningene har ingenting med hverandre å gjøre, men informasjon om at

vedkommende befinner seg i utlandet kan ha betydning i etterforskningen av en straffesak. Det faktum at vedkommende har sendt en epost til en advokat kan være underlag bevisforbudet. Derimot kan etter vår mening ikke metadata, som for eksempel når eposten ble sendt eller fra hvilken IP-adresse den ble sendt, være underlagt bevisforbud. Det er derfor etter vår erfaring ikke riktig å klassifisere alt innhold og/eller metadata knyttet til en individualisert epost eller et dokument som beslagsfritt – eller ikke. Det er altså ikke tilstrekkelig å kategorisere enkelte dokumenter (innhold og metadata). Etter vår mening bør man i stedet gå inn og sladde (*redact*) de delene som er beslagsfrie. Dette vil medføre betydelig merarbeid for domstolene hvis retten skal ha ansvaret for sortering, jf. Ovenfor om pkt. 13.3.4.2 og 3. Dagens praksis er at domstolenes sortering i all hovedsak gjøres på dokumentnivå.

Pkt. 13.3.4.4 Bevisforbud ved rettsstridig ervervede bevis

Det klare utgangspunktet i norsk rett er at *eventuelle feil ved innhenting av et bevis ikke er til hinder for at beviset føres*, jf. pkt. 13.3.4.4 s. 271 andre spalte. Utvalget ønsker i det vesentlige å videreføre dagens rettstilstand. Samtidig mener utvalget at *det er grunn til å stille spørsmål om hvorvidt hensynet til å forebygge ulovligheter blir tilstrekkelig varetatt i dagens praksis*, jf. s. 273 første spalte. Man viser blant annet til at *den teknologiske utviklingen har gitt et større potensial for misbruk enn tidligere*, jf. samme sted, og at dette er en *risiko som i en viss utstrekning må antas å kunne reduseres ved i større grad å vektlegge hensynet til å forebygge ulovligheter ved spørsmål om bevisforbud for ulovlig ervervede bevis*. Utvalget mener således at *gjeldende praksis bør endres i retning av at også disiplineringshensyn tillegges en viss vekt ved vurderingen av om et rettsstridig ervervet bevis bør tillates benyttet*, jf. andre spalte. Utvalgets forslag er inntatt i § 8-5. Bestemmelsen legger opp til bevisforbud *for opplysninger som er innhentet eller tilgjengeliggjort på rettsstridig måte, når det er grunn til*.

Vår erfaring er at der det foreligger feil ved innhenting av bevis, er dette formalfeil, som heller ikke etter utvalgets forslag ville føre til bevisavskjæring. Man kan derfor tenke seg at den nye regelen vil kunne få liten praktisk betydning.

ØKOKRIM ser likevel viktige innvendinger mot forslaget som vi mener bør vektlegges. Den nye regelen innebærer etter sin ordlyd en nokså radikal prinsipiell omlegging av dagens praksis som etter vår oppfatning ivaretar en fornuftig balansering av relevante hensyn. Det understrekes herfra særlig at lovforslaget synes å bygge på et høyst usikkert premiss om at bevisavskjæring faktisk vil påvirke måten bevis innhentes på. Forslaget støter dessuten etter vårt syn an mot prinsippet om fri bevisføring, som utvalget altså ønsker å videreføre. Vi viser her til utvalgets uttalelse om at *argumentasjonsbyrden* for innskrenking i straffeprosessuelle prinsipper ofte vil tilligge løsninger som innebærer endringer i etablerte prinsipper, jf. pkt. 5.5 s. 148. ØKOKRIM mener argumentene her for en innskrenking i prinsippet om fri bevisføring ikke er tilstrekkelig sterke.

Utvalget mener videre det bør innføres en regel som på generelt grunnlag åpner for å gjøre unntak fra bevisforbud når det er en nærliggende fare for at den mistenkte uten beviset vil bli straffet uriktig eller vesentlig for strengt, jf. s. 276 andre spalte. Regelen

skal forstås slik at det kreves *konkrete holdepunkter for at feilaktig domfellelse vil bli resultatet dersom beviset ikke brukes*, jf. samme sted. ØKOKRIM støtter dette forslaget.

Pkt. 13.5.2 Betydningen av mistenktes rett til kontradiksjon og krysseksaminasjon

Utvalget kommer frem til at mistenktes rett til kontradiksjon og krysseksaminasjon skal styrkes. Det skal *ikke være adgang til å gjengi en sentral forklaring der det ikke på noe stadium er gitt tilfredsstillende adgang til å stille vitnet spørsmål*, jf. pkt. 13.5.2 s. 287 andre spalte. Etter utkastets regel skal det *ikke være adgang til å gjengi en sentral forklaring når det ikke på noe stadium er gitt tilfredsstillende adgang til å stille vitnet spørsmål*, jf. pkt. 13.5.2 s. 287 andre spalte. En forklaring kan da *ikke benyttes hvis det er en 'reell mulighet' for at gjengivelsen av den vil ha 'en utslagsgivende betydning i den samlede bevisbedømmelsen og at den således fremstilte seg som et viktig og kanskje nødvendig bevis'*, jf Rt 2001 s. 29, jf. pkt. 13.5.2.4 s. 288 andre spalte.

Vi leser dette som en endring av gjeldende rett. ØKOKRIM mener det ikke er grunnlag for å endre dagens norm. Vi mener dagens norm fungerer godt og varetar siktedes rettssikkerhet.

Pkt. 13.6 Sakkyndige

Utvalget tar utgangspunkt i prinsippet om at *retten kjenner loven* og at det dermed *som utgangspunkt ikke skal oppnevnes sakkyndige for å gjøre rede for rettslige forhold*, jf. pkt. 13.6.2 s. 290 første spalte. Utvalget skriver videre: *På kompliserte rettsfelt kan dette likevel bli aktuelt, og det kan dessuten oppnevnes sakkyndige for å gjøre rede for praksis på et bestemt livsområde dersom dette har betydning for å fastsette straffebudets nærmere innhold, typisk ved spørsmål om hva som er aktsom adferd*. ØKOKRIM er enig i dette, men forutsetter at unntaket praktiseres snevert. Den formelle og praktiske hovedregelen bør etter vårt syn fortsatt være at sakkyndige ikke skal oppnevnes for å gjøre rede for rettslige forhold.

Utvalget foreslår en ny regel som skal sikre at *det på et tidlig tidspunkt blir klart om den sakkyndige har bindinger av betydning for sakkyndigoppdraget* gjennom krav til opplysninger om eventuelle bindinger til aktørene, jf. pkt. 13.6.3.3 s. 293 første spalte. ØKOKRIM støtter dette. Det er et spørsmål om man ikke også burde ha en liknende opplysningsplikt i de tilfellene der partene foreslår fagkyndige meddommere. Se forslaget § 5-7.

Utvalget skriver at utgangspunktet i norsk rett fortsatt bør være *at saken opplyses med bruk av rettsoppnevnte sakkyndige etter begjæring, supplert med påtaleantatte sakkyndige der det er behov for slike under etterforskningen*, jf. pkt. 13.6.3.6 s. 294 andre spalte. ØKOKRIM er enig i dette. Vi er også enig i at tydeliggjøring av reglene for bruk av ikke-rettsoppnevnte sakkyndige er positivt, jf. s. 292-293.

Utvalget mener det videre er *behov for å involvere de berørte i valg av sakkyndige, utforming av mandat og hvilken konkret fremgangsmåte retten bør benytte*. ØKOKRIM støtter forslaget.

I lovutkastet § 11-3-3 første og andre ledd utformes den hovedregel at bare de rettsoppnevnte sakkyndige plikter å besvare mandatet skriftlig og foreta endringer skriftlig. Tredje ledd legger opp til at andre sakkyndige, herunder påtaleantatte sakkyndige, bør besvare mandatet skriftlig så langt det passer.

9. KAPITTEL 14: ETTERFORSKING OG TVANGSTILTAK

Alminnelige regler om etterforskningen

Pkt. 14.2.1 Formålet med etterforskningen

Utvalget viser til at *[s]amarbeidet mellom påtalemyndigheten og ulike offentlige kontrolletater kanreise enkelte spørsmål om uavhengighet og habilitet, jf. pkt. 14.2.1 s. 301 første spalte*. Utvalget fremhever at *befatning med det saksforholdet som ligger til grunn for straffesaken, ikke i seg selv utelukker deltakelse i etterforskningsteam eller opptreden som sakkyndig vitne eller bisitter for påtalemyndigheten under iretteføringen*, jf. samme sted. ØKOKRIM mener dette er en viktig presisering.

Utvalget trekker samme sted frem at en vurdering av problemfeltet *kunne vært egnet for selvstendig utredning*. Transocean-saken, som ble etterforsket og iretteført av ØKOKRIM, ble evaluert i en ekstern rapport som kom i juni 2017. Rapporten skal sendes på høring. ØKOKRIM forventer at temaene som utvalget tar opp under pkt. 14.2.1 vil være del av oppfølgingen av evalueringsrapporten.

Pkt. 14.2.2 Ansvaret for og styringen av etterforskningen

Som utvalget presiserer, er det påtalemyndigheten som har det formelle og overordnede ansvaret for etterforskningen av en straffesak, jf. pkt. 14.2.2 s. 301, og utvalget finner det *klart* at dette ansvaret bør videreføres, jf. s. 302 første spalte. Utvalget slutter seg også til Riksadvokatens syn om at *straffesaksbehandlingen både blir best og mest effektivt når påtalemyndigheten og etterforskerne samarbeider godt helt fra anmeldelsestidspunktet*, jf. s. 302 andre spalte. ØKOKRIMs erfaring viser at godt tverrfaglig samarbeid er svært viktig for kvalitet og effektivitet i straffesaksarbeidet, og vi støtter utvalgets synspunkter.

En konkret problemstilling som ikke er omtalt gjelder domstolenes (eventuelle) sortering av beslagsfritt materiale. Dersom domstolene skal ha ansvaret for slik gjennomgang, reiser det spørsmål om domstolene har et ansvar for *denne* delen av etterforskningen av en straffesak, jf. pkt. 14.8.

Pkt. 14.2.4 Grunnleggende krav til etterforskingen

Etterforsklingsløftet, i regi av Politidirektoratet og Riksadvokaten, har som formål å heve kvaliteten i straffesaksarbeidet og omtales av utvalget. Vi forventer at Etterforsklingsløftet bidrar positivt. Hva gjelder prosjekter i Etterforsklingsløftet knyttet til IKT, er vårt inntrykk at det skjer mye positivt. Imidlertid fremstår satsningene ofte som fragmenterte ved at de gjelder konkrete oppgaver (for eksempel politiarbeid på stedet). En mer helhetlig tilnærming ville være en fordel, i likhet med større grad av samarbeid mellom de involverte aktørene. Overordnet oversikt og ansvar er ikke godt nok definert og plassert. Også her ville et teknologiforum vært en fordel, jf. ovenfor under pkt. 1.

Pkt. 14.2.4.3 Notoritet

ØKOKRIM er enig i at det eksisterer et grunnleggende krav til notoritet i etterforskingen. En lovfesting av dette prinsippet er positivt.

Vi støtter utvalgets forslag som åpner for *et skjønn* når man skal avgjøre *hva som skal dokumenteres og hvilken form for dokumentasjon som etter forholdene er tilstrekkelig*, jf. s 595 første spalte. Vi ser at strenge krav til nedskrivning for eksempel ved gjennomgang av dokumenter i et stort databaseslag vil kreve mye ressurser, og dermed kan stå i kontrast til kravet om effektivitet og fremdrift i sakshåndteringen. ØKOKRIM ønsker også å fremheve at det i liten grad er praksis i dag for utstrakt notoritet. Dette gjelder trolig både i forhold til mandat fra påtalejurist til etterforsker om rammer for beslagsgjennomgang, og for oppsummering fra etterforsker etter gjennomgang.

Pkt. 14.3.4 Krav til forholdsmessighet: Egnethet, nødvendighet og proporsjonalitet

ØKOKRIMs syn er at proporsjonalitet er lite problematisert i dag. Vi ser at spørsmålet om proporsjonalitet er aktuelt i våre saker blant annet når siktede ber om gjennomføring av etterforskingsskritt, for eksempel ytterligere gjennomgang av store databaseslag eller chip-off av mobiltelefoner. Vurderingen av etterforskingsskrittets relevans, omfang og kostnad fordrer gjerne teknologisk kompetanse, og vi har erfart at det er utfordrende for domstolene å se konsekvensene av avgjørelsene.

Pkt. 14.3.6 Tvangshjemmel for biometrisk autentisering

Drøftingen i lovutkastet er etter vår mening god, og vi støtter forslaget. Vi savner imidlertid en drøfting av andre lovlige tvangsmidler for å samle materiale, for eksempel til talegjenkjenning. Med stadig flere sensorer (IoT – Internet of Things) er det vanskelig å se alle konsekvenser. Det er opplagt at innsamlet informasjon vil brukes til for eksempel mer kontinuerlig verifisering av rett bruker av datautstyr, men også for eksempel våpen. Vi viser til forslaget vårt ovenfor om å nedsette en arbeidsgruppe for samlet vurdering av teknologiske problemstillinger, jf. pkt. 1.

Pkt. 14.4.5.6 Særlig om bruk av restriksjoner ved bevisforspillelsesfare

Utvalget skriver at en vurdering av bevisforspillelsesfaren *må vurderes i lys av sannsynligheten for at bevisforspillelse vil skje*, herunder *både mistenktes vilje og evne til å ødelegge bevis og hvor viktig det er å hindre slik bevisforspillelse som det er fare*

for, jf. s. 601 første spalte. Når det gjelder viktigheten av å hindre bevisforspillelse, er det nødvendig med en viss konkretisering av hvilket eller hvilke mulige bevis som fryktes fjernet eller påvirket, jf. samme sted.

I straffesaker generelt og ØKOKRIM-saker spesielt er i dag sentrale bevis lagret elektronisk. Den teknologiske utviklingen har også gjort at stadig større deler av de elektroniske bevisene er lagret via sky-tjenester eller på annen måte er utfordrende å få oversikt over og ta beslag i. Tilsvarende er det enkelt for siktede å slette bevis forutsatt at man har tilgang til IKT-tjenester/telefon. Det er også i mange tilfeller fare for at andre sletter viktige bevis på vegne av siktede dersom siktede får ha kontakt med andre, eller kan ha kontakt med omverdenen mer generelt. For eksempel kan man slette bevis eller forspille bevis på annen måte via offisielle nettsider hvis man har tilgang til internett, selv om man ikke har tilgang til egen smart-telefon. Faren for bevisforspillelse må etter vårt syn vurderes radikalt annerledes i dag enn for 20 år siden, da personlige møter og telefonsamtaler var de viktigste grunnlagene for å forspille bevis. Også dette temaet mener vi egner seg for en arbeidsgruppes samlede vurdering av teknologiske problemstillinger, jf. pkt. 1 ovenfor.

Pkt. 14.7.1 Forholdet mellom ransaking, gransking og kroppslig undersøkelse

Med dagens teknologiske utvikling ser vi at påfølgende gransking etter ransaking/beslag er praktisk viktig. De foreslåtte reglene synes å forutsette at beslaglagte ting som sådan inneholder bevisene. I praksis kan det imidlertid være slik at beslaglagte ting (devices) ikke har selvstendig innhold, men peker på hvor innholdet befinner seg, for eksempel i andre databærere eller sky-tjenester. ØKOKRIM savner en grundigere drøftelse av disse problemstillingene.

ØKOKRIM savner også en drøftelse av data utover tradisjonelle databærere, for eksempel smart-klokker båret på kroppen og innopererte enheter.

Vi viser til vårt forslag om en arbeidsgruppe innen teknologiske spørsmål som også kan vurdere temaene omhandlet i punktet her, jf. pkt. 1 ovenfor.

Pkt. 14.7.2 Hvordan bør de ulike ransakingsobjektene inndeles?

ØKOKRIM er enig i at tvangstiltak kan aksepteres i større grad overfor siktede enn andre, jf. pkt. 14.7.2 s. 334 første spalte. Det *[a]vgjørende for hvilke steder og rom som omfattes, er om mistenkte har tilgang til stedet, og om det tilhører vedkommendes privatsfære. For eksempel vil hytter, telt og oppbevaringsbokser omfattes*, jf. pkt. 14.7.2 s. 512 andre spalte. ØKOKRIM savner en drøftelse av databæreres stilling. Ett spørsmål er for eksempel hvordan reglene skal anvendes på trojaner som befinner seg hos andre enn mistenkte og bevis som er lagret (teknologisk) hos andre. Vil disse vurderes som å tilhøre mistenktes *privatsfære* Også her mener vi en dypere drøftelse vil være nødvendig, jf. pkt. 1 ovenfor om arbeidsgruppe for teknologiske spørsmål.

Pkt. 14.7.3 Betydningen av at det gis samtykke til ransaking

Hva gjelder samtykke til ransaking, savner ØKOKRIM en drøftelse av begrepet *eier* opp mot begrepet *besitter*. For eksempel kan en personlig ransaking føre til at man beslaglegger en databærer som vedkommende besitter, men som eies av en annen person. Man kan også se for seg at politiet ransaker hos en norsk tjenesteyter (provider) som besitter data for utenlandsk eier. Spørsmålet er da hvilke ransakinger/beslag som omfattes av samtykket.

Pkt. 14.7.4 Bør det stilles et kvalifisert kriminalitetskrav for ransaking av boliger mv i et større område

Utvalgets drøfting gjelder ransaking av boliger mv i et større område. Bakgrunnen for et kvalifisert kriminalitetskrav er at *et større antall tredjepersoner ikke bør utsettes for slike forstyrrelser av den private sfære som en ransaking representerer, uten at sterke strafforfølgningsinteresser tilsier det*, jf. pkt. 14.7.4 s. 335 første spalte. ØKOKRIM savner her en drøftelse av om betraktningene har digitale paralleller. Man kan stille spørsmål ved om et lignende kvalifikasjonskrav bør gjelde ved ransaking/beslag av for eksempel epost-server for bedrifter, organisasjoner, nettsamfunn, borettslag mfl.

Pkt. 14.8 Beslag og utleveringspålegg

Pkt. 14.8.1 Gjenstanden for beslag og beslagsbegrepet

Gjenstanden for beslag er *ting*, både etter gjeldende straffeprosesslov og etter lovutkastet. *Rent immaterielle størrelser faller utenfor*, jf. pkt. 14.8.1 s. 337 første spalte. Vi imøteser en illustrasjon av hva dette gjelder. Det fremgår at *elektronisk lagrede opplysninger* omfattes, jf. samme sted. Hva gjelder slike opplysninger, er det et spørsmål hvorvidt beslag i *tingen* forutsetter at politiet/påtalemyndigheten overtar råderetten over den. Dette gjelder for eksempel der politiet tar beslag i en server, speiler den og leverer serveren tilbake. Selv om serveren og dens innhold fysisk sett ikke er under politiets råderett, har politiet råderett over (en kopi av) opplysningene. I et slikt tilfelle vil politiet i praksis ha råderetten over realbeslaget, inkludert beslagsfritt materiale, men eier er ikke fratatt sin råderett over utstyret. Problemstillingen illustrerer etter vår mening behovet for en dypere drøftelse av teknologiske problemstillinger som del av revisjonen av ny straffeprosesslov.

Pkt. 14.8.2 Beslagsfrihet og forholdet til bevisreglene

Siden lovutkastet inneholder generelle regler om bevisforbud, se kapittel 8, har det ikke særskilte regler om beslagsforbud. Det fremholdes av utvalget at lovforslaget innebærer *omtrent samme beslagsfrihet som etter gjeldende rett*, se pkt. 14.8.2, s. 337 annen spalte.

Dagens straffeprosesslov § 204 slår fast at beslagsfrihet forutsetter at opplysningene besittes enten av den som kan nekte å forklare seg, eller av den som har rettslig interesse i hemmelighold. Denne begrensningen fremgår ikke av utkastet til ny lov. Etter lovteksten å dømme innebærer dette en ytterligere begrensning i adgangen til beslag. Utredningen inneholder heller ingen utførlig drøftelse av dette spørsmålet.

Spørsmålet har for øvrig en side til kravet om at beslagsfrihet forutsetter at korrespondansen er fortrolig, se lovutkastet § 8-3. Det er heller ikke nærmere redegjort for hva som ligger i kravet om fortrolighet og når fortroligheten eventuelt opphører ved kommunikasjon med utenforstående utover det som fremgår på s. 574, annen spalte. ØKOKRIM imøteser en drøftelse av disse temaene.

Pkt. 14.8.3 Håndtering av spørsmål om beslagsforbud

Pkt. 14.8.3 inneholder en nokså utførlig gjennomgang av gjeldende regler for hvordan beslagsfrie dokumenter skal utsorteres fra større elektronisk beslag, særlig den rettslige kontrollen med slik utsortering.

Dagens rettstilstand og utfordringer ved denne

Under pkt. 14.8.3.3 på s. 340-340 skriver utvalget at den rettslige kontrollen domstolene skal foreta, har medført uforholdsmessig store praktiske problemer for domstolene. ØKOKRIMs erfaring tilsier det samme. I én av de sakene med beslag hos advokat som ØKOKRIM har sendt Oslo tingrett for utsortering av beslagsfrie dokumenter, tok det 18 måneder fra oversendelse til beslaget kom tilbake fra tingretten ferdig sortert, selv om domstolen her bare skulle ta stilling til hvorvidt allerede individualiserte dokumenter var beslagsfrie. Dersom domstolen skulle sortert hele speilfiler/realbeslag, ville det vært tilnærmet umulig for retten å foreta en tilfredsstillende utsortering. (I saken hadde retten blant annet engasjert et advokatkontor til å foreta en grovsortering av dokumentene.)

Lovutkastet løser ikke fullt ut de utfordringene domstolene blir stilt i disse sakene. Det legges opp til at gjeldende rettstilstand videreføres ved ikrafttredelse av lovforslaget, se lovutkastet § 19-1.

Det er ØKOKRIMs oppfatning at hovedårsaken til den uheldige situasjonen som har oppstått i domstolene, er at domstolene gjennom rettspraksis fra Høyesterett, i betydelig utstrekning har fått i oppgave å finne frem til og sortere ut beslagsfrie dokumenter i store elektroniske beslag. Oppgaven går i korthet ut på å identifisere mulige beslagsfrie dokumenter og deretter ta stilling til om de faktisk er beslagsfrie. Endelig skal beslaget overleveres politi/påtalemyndighet uten slike beslagsfrie dokumenter. Dette er en oppgave domstolene i dag ikke på noen måte har forutsetninger for å utføre. Vår erfaring er at det skorter på teknisk ekspertise, erfaring med denne type oppgaver og nødvendige systemer. Dette er langt på vei en leteoppgave, en oppgave som etter sin art innebærer noe helt annet enn domstolenes primære oppgave, nemlig rettslig overprøving og kontroll.

Lovgiver har nå mulighet til å endre denne rettstilstanden. Det er ØKOKRIMs oppfatning at det ikke foreligger tvingende eller tungtveiende grunner som tilsier at gjeldende rettstilstand må eller bør videreføres med ny lov. Etter vår oppfatning foreligger derimot tungtveiende grunner for å begrense domstolenes oppgave til å ta stilling til eventuell beslagsfrihet for dokumenter som partene allerede har individualisert.

Før vi begrunner dette nærmere, skal vi kort fremheve enkelte hovedpunkter i gjeldende rett.

Nærmere om dagens rettstilstand

Med utgangspunkt i Rt 2013 s. 968 bruker utvalget mye plass på å redegjøre for de reglene som gjelder for domstolenes arbeid med å identifisere beslagsfrie dokumenter i et elektronisk beslag.

Rt 2013 s. 968 gjelder beslag foretatt hos praktiserende advokater. Slik det fremgår av kjennelsen, særlig avsnittene 18-40, er utgangspunktet i disse tilfellene at utsorteringen av beslagsfrie dokumenter foretas av domstolen uten at politiet får tilgang til beslaget før utsorteringen er foretatt. Dette er en særregel, begrunnet med at det gjelder en presumsjon for at *dokumenter og tilsvarende som befinner seg på kontoret hos en frittstående privatpraktiserende advokat er undergitt taushetsplikt*, se blant annet avsnitt 23.

For beslag hos andre enn advokater (som er de langt fleste tilfellene) hvor nevnte presumsjon ikke gjør seg gjeldende, er utgangspunktet at politiet har tilgang til beslaget og selv sorterer ut beslagsfrie dokumenter. Dette fremgår i dag av lovens system, se strpl.(1981) § 205 sammenholdt med § 204, praksis i politiet og dessuten av Høyesteretts kjennelse i HR-2017-111-A, se særlig 23 og avsnittene 35-41. Utsorteringen av beslagsfrie dokumenter skal skje på den måten som er beskrevet i avsnittene 41-45, med det formål at politiet skal se minst mulig av mulig beslagsfritt materiale.

Selv om politiet i de fleste tilfellene som nevnt har tilgang til beslaget og selv foretar utsortering av beslagsfrie dokumenter, vil den berettigede også i disse tilfellene kunne bestride beslaget og gjennom § 208 kunne kreve at retten tar stilling til om dokumenter er unntatt fra beslag, se blant annet avsnitt 24 i HR-2017-111-A. Høyesterett har videre i samme avgjørelse lagt til grunn at ordlyden i § 208 har som konsekvens at den som krever domstolens prøving av om beslaget inneholder taushetsbelagte og dermed beslagsfrie dokumenter, ikke trenger å identifisere dokumenter, se særlig avsnitt 29 ff.

Av ovennevnte ser vi at domstolene i alle fall i to ulike situasjoner settes i en situasjon der de må rigge et apparat som har til formål å identifisere visse dokumenter i større elektroniske beslag.

Som nevnt over er det ØKOKRIMs vurdering at lovgiver nå har mulighet til og bør endre gjeldende rett. Etter vår oppfatning foreligger det ikke tvingende rettskilder og eller andre tungtveiende grunner som krever at rettstilstanden opprettholdes eller gjør slik videreføring ønskelig.

Hva gjelder Høyesteretts argumentasjon i Rt 2013 s. 968 (beslag hos advokater), påvises det der ikke tvingende rettskilder som binder lovgiver til den løsningen som Høyesterett falt ned på. Den ordningen med forhåndskontroll som Høyesterett har etablert ved beslag hos advokater synes langt på vei å være særnorsk. Vi har ikke funnet praksis under EMK art 6 som tilsier et slikt kontrollsystem. Tvert imot finnes en rekke avgjørelser der det aksepteres en ordning hvor politiet ved ransaking hos advokater går gjennom, sorterer og tar med seg beslag til tross for at der foreligger en klar risiko for at politiet vil få med seg og kan komme i skade for å se beslagsfritt materiale. Det vises i denne forbindelse blant annet til) Robathin v. Austria (03.07.2012) Tamosius v. United Kingdom (19.09.2002), Kolesnichenko v. Russia (09.04.2009 og Wieser and Bicos Beteiligung GmbH v. Austria (16.10.2007)

Heller ikke når det gjelder prøving etter strpl.(1981) § 208 er det lett å se hvorfor domstolene skal settes til å lete gjennom store mengder beslag på jakt etter beslagsfrie dokumenter som partene ikke har identifisert. Siktedes interesse i å få domstolene til å rense et større beslag for beslagsfrie dokumenter i en situasjon der politiet er underlagt et forbud mot å se mer enn strengt nødvendig av dokumentet, se HR-2017-111-A, avsnittene 41-45, og hvor de fleste dokumentene er helt uten interesse for saken politiet etterforsker, fremstår ikke som tungtveiende veid opp mot ressursbruken og de praktiske problemer ordningen medfører. Etter vår oppfatning er den berettigedes interesser godt nok ivarettatt ved at vedkommende kan kreve rettslig prøving av de dokumenter som politiet tar ut fra beslaget og gjør til sakens dokumenter.

Forslag til endringer i dagens rettstilstand

Oppsummeringsvis mener ØKOKRIM at beslaget skal bero og gjennomgås av politiet i alle tilfeller der man tar beslag – uavhengig av om beslaget er tatt hos advokater eller andre. Gjennomgangen bør etter vårt syn foretas etter de prinsipper Høyesterett har fastlagt, jf. for eksempel HR-2017-111-A. Fra realbeslaget bør så politiet hente ut bevis (dokumenter/opplysninger) man mener å ha anledning til å ta beslag i. Disse dokumentene vil da være å anse som sakens dokumenter/opplysninger. Den som er rammet av beslaget, bør kunne kreve rettslig prøving av de delene av beslaget som politiet har hentet ut av beslaget og gjort til sakens dokumenter/opplysninger. En slik regel vil trolig kreve endringer i lovutkastet § 19-1 fjerde ledd. Det bør der fremgå at adgangen til rettslig prøving kun bør gjelde for individualiserte dokumenter/opplysninger som politiet allerede har hentet ut av beslaget og gjort til sakens dokumenter/opplysninger.

Størrelsen på dagens (og fremtidens) databeslag er i seg selv en utfordring. ØKOKRIM jobbe aktivt for å begrense størrelsen på beslagene, men databeslag kan likevel bli på over 100 millioner individualiserte dokumenter/eposter. Det sier seg selv at dagens ordning med gjennomgang av der man skal ta ut beslagsfrie dokumenter ikke er gjennomførbar i slike tilfeller. I dag er så store beslag unntak, men ØKOKRIM mener det vil bli mer og mer vanlig i fremtiden pga. økt digitalisering.

I enkeltsak(er) har domstolen benyttet innleide advokatfirmaer til gjennomgang av realbeslag for å identifisere beslagsfritt materiale. ØKOKRIM mener dette ikke er en heldig løsning. De innleide advokatene vil blant annet kunne få innsyn i konkurransesensitiv informasjon som er direkte relevant for egen virksomhet. Det vil være langt å foretrekke at offentlige aktører utfører disse oppgavene.

Hva gjelder lagring av bevis, skriver utvalget i pkt. 113.2.2.2 s. 257 første spalte at det *[f]ormentlig* er grunn til å gi nærmere regler om lagring av bevis, men at man ikke har tilstrekkelig kunnskap om de spørsmål som kan oppstå og som fortjener regulering, og at man derfor *henstiller til departementet om å utforme en forskrift til straffeprosessloven med regler om lagring av bevis*. ØKOKRIM støtter dette, men mener teamet burde vær del av en helhetlig gjennomgang av teknologiske utfordringer, jf. pkt. 1 ovenfor.

Pkt. 14.11 Inngrep i mistenktes formue. Heftelse og båndlegging

Utvalget foreslår en regel om at *påtalemyndigheten gis primærkompetanse til å treffe den foreløpige beslutningen om heftelse som grunnlag for iverksettelse.*, jf. pkt. 14.11 s. 345-346. ØKOKRIM støtter forslaget.

10. KAPITTEL 15: INTERNASJONALT SAMARBEID

Straffeprosessutvalget har i pkt. 15.2.2 vist til ni internasjonale rettsakter som regulerer det internasjonale straffeprosessuelle samarbeidet Norge deltar i. Gjeldende norske lovbestemmelser om internasjonalt straffeprosessuelt samarbeid er fordelt over lovbestemmelser i en rekke lover og egne særlover. Utvalgets forslag til nye bestemmelser i utkastet del 4 innebærer en samlet rettslig regulering av dette, uten vesentlige realitetsendringer. ØKOKRIM støtter forslaget om å samle og strukturere bestemmelsene, og at disse blir å finne i ny straffeprosesslov.

For de tilfellene hvor Norge gis bistand i utlandet og bevis ikke er innhentet i samsvar med norsk rett, gjelder en særregel i domstoloven § 48 femte ledd: *Bevisopptak i utlandet betraktes som feilfrie dersom enten den fremmede retts eller den norske retts former er iakttatt*. I Rt. 1997 s. 869 ble det lagt til grunn at det hører under norske domstoler å avgjøre om bevisopptaket likevel kan aksepteres for norsk rett (saken gjaldt beskyttelse av et vitnes identitet). Straffeprosessutvalget har – med utgangspunkt i denne forståelsen – ikke sett at det er grunn til å videreføre dstl. § 48 femte ledd, og de ordinære bestemmelsene om bevisavskjæring vil gjelde (utkastet § 8-5): *Ledetråden må være at dersom det i lys av norske prosessregler hefter feil ved beviservervet som tilsier bevisforbud, så kan ikke løsningen bli en annen fordi beviset er innhentet med bistand fra utenlandsk myndighet*.

Vår erfaring er at slike feil ved beviservervet i liten grad har kommet på spissen, og vi mener derfor at forslaget ikke nødvendigvis vil lede til store endringer i praksis. Vi mener likevel at det er grunnleggende innvendinger mot forslaget som bør hensyntas. Vi viser særlig til at forslaget vil innebære en innskrenking av beviset om fri

bevisføring. Som fremhevet av utvalget, vil *argumentasjonsbyrden* for slike innskrenkinger ofte tilligge innskrenkingen, jf. pkt. 5.5 s. 148 andre spalte. I dette tilfellet mener vi at argumentene ikke er tilstrekkelig sterke for en innskrenking.

Vi ser av s. 349-350 at *fullbyrding* vil bli holdt utenfor utkastet til del 4. At fullbyrdingen av strafferettslige reaksjoner holdes utenfor, blir særlig fremtredende for strafferettslig inndragning. Etter ØKOKRIMs vurdering burde dette blitt belyst i større grad i utredningen, herunder konsekvensene av at spørsmålet om fullbyrdelse faller utenfor.

Utvalget foreslår en ny regel om at det ikke skal være krav om dobbel straffbarhet ved utenlandske anmodninger til Norge, men at det likevel gjelder et slikt krav når bistanden gjelder *tvangstiltak*, jf. utkastet § 25-2 andre ledd andre punktum (krav om straffbarhet etter norsk lov). ØKOKRIM støtter dette.

I utkastet § 25-10 andre ledd andre punktum har Straffeprosessutvalget foreslått at fjernavhør til utlandet også kan gjennomføres fra politistasjon, fengsel eller annen institusjon, foruten fra domstolene. Det forutsettes at det foreligger samtykke og at det ellers anses ubetenkelig. ØKOKRIM er enig i at adgangen til å gjennomføre fjernavhør bør utvides på denne måten.

I pkt. 15.3.6, om tillatelse og bistand til utenlandske myndigheter ved inngrep i kommunikasjon, ref. utkastet § 25-12. Adgangen til kommunikasjonsinngrep utvides noe, ved at de begrensningene 2000-konvensjonen satte, oppheves. ØKOKRIM støtter forslaget.

11. KAPITTEL 16: PÅTALEVEDTAK

Pkt. 16.2 Frist for påtalevedtak

Utvalgets flertall foreslår en regel etter dansk modell *som innebærer at mistenkte etter 1 år og 6 måneder kan bringe spørsmålet om saken fremmes med tilstrekkelig hurtighet, inn for domstolene, og at rettens kal kunne fastsette en preklusiv frist for avgjørelse av påtalespørsmålet dersom finner at videre forfølgning mot mistenkte ville være urimelig*, jf. s. 358 andre spalte. Bakgrunnen for forslaget er et ønske om å at *mistenkte bør sikres et effektivt vern mot at strafforfølgning pågår uforholdsmessig lenge, og etter flertallets syn er det behov for uavhengig kontroll med saksbehandlingen frem til avgjørelse av påtalespørsmålet*, jf. s. 358 andre spalte.

Utvalgets mindretall, ØKOKRIM-sjef Trond Eirik Schea, dissenterer. Schea er enig i at lang saksbehandlingstid er en *betydelig utfordring*, jf. samme sted, men mener at den foreslåtte regelen bryter med *den tilbaketrukne rollen domstolen har og bør ha i forhold til påtalemyndigheten i etterforskningsfasen*. Schea foreslår at man i stedet innfører en lovfestet klagerett til overordnet påtalemyndighet for langvarig etterforskning. ØKOKRIM støtter Scheas dissens, og viser til argumentene han fremhever.

Pkt. 16.8 Særlig om straffetilsagn (plea bargaining)

Utvalget konkluderer med at det *ikke bør legges opp til forhandlinger mellom påtalemyndigheten og mistenkte om avgjørelsen av påtalespørsmålet, herunder hvilken straffebestemmelse som skal anvendes på forholdet*, jf. pkt. 16.8.5 s. 379 første spalte. Utvalget foreslår derimot å *lovfeste en adgang for påtalemyndigheten til å gå bindende forhåndstilsagn om straffepåstand*, jf. s. 379 andre spalte.

ØKOKRIM er enig i at en ny straffeprosesslov bør regulere ordningen med straffetilsagn.

Forslaget til § 28-7, § 29-8 og § 32-3 skiller seg i realiteten, etter det vi kan se, fra forslaget om lovregulering av straffetilsagn i Justisdepartementets høringsnotat Hurtigere behandling av straffesaker (september 2006) på to punkter. For det første angis nå terskelen for når domstolene kan og skal gå utover påstanden til *når det fremstår som klart at reaksjonsfastsettelsen ellers vil bli feil*. I forslaget fra 2006 angis terskelen til *dersom straffen ville innebære et vesentlig avvik fra det som ellers ville bli idømt*. Det skal altså med lovutvalgets forslag, jf. *vesentlig*, mindre til for at retten kan overprøve påtalemyndigheten. Utfra vår saksbaserte erfaring antar vi at denne forskjellen vil ha begrenset praktisk betydning. Derimot antar vi at en lovregulering av ordningen og rettens adgang til å gå utenfor påstanden, vil ha en klart positiv praktisk betydning. Den vil gi noe større grad av forutberegnelighet, men også et ryddig formelt grunnlag for en insentivordning som langt på vei gjelder i dag.

For det andre var ordningen slik den ble foreslått i høringsnotatet fra 2006 begrenset til tilståelser som kommer *under etterforskningen*, mens lovutvalgets forslag ikke har noen slik begrensning. Erfaringen i ØKOKRIMs saker er at spørsmålet om tilståelse sjelden kommer opp tidlig under etterforskningen; ofte kommer det opp først etter at siktede/forsvarer har sett hele det bevisbildet etterforskningen har frambragt. Etter vårt syn er det fornuftig at ordningen ikke avskjæres i forhold til tilståelser som kommer opp etter at tiltale er tatt ut.

12. KAPITTEL 17: GENERELLE REGLER OM RETTENS SAKSBEHANDLING OG AVGJØRELSE

Pkt. 17.1 Dommerstyrt saksbehandling

ØKOKRIM støtter utvalget i at *rettens saksstyring er en sentral forutsetning for å sikre konsentrert domstolsbehandling, et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag og effektiv saksavvikling*, jf. pkt. 17.1.3 s. 383 første spalte, og utvalgets ønske om økt saksstyring i straffesaker. ØKOKRIMs erfaring er at aktiv dommerstyring leder til mer effektiv sakshåndtering og mindre (unødig) ressursbruk uten at dette går utover rettssikkerheten. Vi mener at aktiv dommerstyring kan være særlig viktig i store, komplekse saker med sterke parter, der det blant annet er behov for at dommerne skjærer gjennom når partene ikke er enige om saksgjennomføringen, jf. s. 383 andre spalte.

Vår erfaring er at det er store personlige forskjeller i saksstyringen i praksis. Overordnede signaler fra utvalget er viktige som ledd i å utvikle mer gjennomgående og forutsigbar dommerstyring.

Pkt. 17.3 Det faktiske grunnlaget for rettens avgjørelse.

Pkt. 17.3.2 Adgangen til å bygge på uomtvistede deler av underinstansens dom

Utvalget mener at *bevisføringen må kunne avgrenses mot de deler av saksforholdet som er lagt til grunn av underinstansen og som ikke er omstridt*, jf. pkt. 17.3.2 s. 386 andre spalte. ØKOKRIM støtter forslaget og mener det vil lede til effektivitetsgevinster.

Pkt. 17.4 Rettens tilgang til og bruk av sakens dokumenter

Utvalgets flertall mener at *retten bør ha tilgang til sakens opplysninger både under saksforberedelsen og den videre behandlingen av saken*, jf. pkt. 17.4.2 s. 389 første spalte. Nærmere bestemt mener flertallet ordningen bør være at *retten gis tilgang til sakens opplysninger når og i den utstrekning den finner behov for det av hensyn til saksforberedelsen eller sakens videre behandling*, jf. s. 390. Oversendelser til retten skal inneholde *utdrag av sakens opplysninger av betydning for bevisføringen*. Dvs bevis som skal legges frem for retten. Ellers skal *opplysninger vedlegges i den utstrekning det er behov for det*, jf. s. 391 første spalte. ØKOKRIM støtter utvalgets forslag, og fremhever at det blant annet vil kunne gi grunnlag for bedre dommerstyring.

Pkt. 17.6.5 Rettens forhold til partenes krav

Etter gjeldende lov er retten ubundet av påtalemyndighetens påstand om straff og andre rettsfølger, jf. § 38 annet ledd annet punktum, jf. utkastet pkt. 17.6.5 s 399 første spalte. Utvalget foreslår å endre dette, slik at retten etter forslaget ikke kan gå utenfor de krav som er fremmet av påtalemyndigheten, men *kan ta opp spørsmålet om hvorvidt påtalemyndigheten har overveiet å fremme andre krav i saken*, jf. s. 399 andre spalte. ØKOKRIM støtter forslaget.

Som kjent kom dagens ordning [om at retten kan pådømme inndragning uten at påtalemyndigheten har nedlagt påstand om det] til ved at departementet foreslo det i Ot prp nr 8 (1998-99) nr 8. På dette punktet gikk departementet lenger enn Inndragningsutvalget i NOU 1996: 21. Den sentrale begrunnelsen var at *inndragning er en strafferettslig reaksjon. Det tilsier etter departementets mening at rettens kompetanse er den samme ved inndragning som ved straff, hvis ikke gode grunner taler for en annen løsning. Når saken først er bragt inn for domstolene, bør ikke anklageprinsippet strekkes så langt at rettens kompetanse begrenses. Retten bør da kunne se alle strafferettslige reaksjoner i sammenheng* (proposisjonen s. 48) Dette bør antakelig sees i lys av at påtalemyndigheten på denne tiden i svært liten grad nedla inndragningspåstand hvilket ble ansett som et problem. Dette har i hvert fall i noen grad endret seg fram til i dag.

13. KAPITTEL 18: TINGRETTENS BEHANDLING AV STRAFFEKRAVET

Pkt. 18.1 Forberedelse til hovedforhandling

Pkt. 18.1.2 Ulike behandlingsspor for store og små saker?

ØKOKRIM er enig i utvalgets syn på at *[b]ehovet for saksstyring og avklaringer under saksforberedelsen beror som et utgangspunkt på sakens størrelse og kompleksitet*, jf. pkt. 18.1.2 s. 414 første spalte. Vi er enige i utvalgets konklusjon om at *reglene om saksforberedelse bør gjelde generelt, uavhengig av sakens art og størrelse*, jf. s. 415 første spalte. Men vi mener det er viktig at disse generelle reglene er fleksible, slik at de kan tilpasses sakenes størrelse og kompleksitet, jf. samme sted. Vi mener de foreslåtte reglene er gode verktøy for håndtering og tilpasning til store og komplekse saker (jf. gjennomgangen nedenfor).

Pkt. 18.1.3 Tilsvar

Vi støtter forslaget om at forsvarer som hovedregel skal inngi tilsvar til påtalemyndighetens oversendelse av saken til retten. Slikt tilsvar vil etter vår erfaring gi grunnlag for mer effektiv behandling av saken, herunder aktiv dommerstyring, jf. s. 415 første spalte.

Pkt. 18.1.4 Rettens plan for behandlingen

ØKOKRIM støtter også forslaget om at retten skal legge en plan for behandlingen av straffesaker. I likhet med utvalget mener vi at *skal dette virkemidlet kunne fungere som styringsverktøy under hovedforhandlingen, må det foreligge en formalisert plan som partene er innforstått med*, jf. pkt. 18.1.3 s. 415 andre spalte, og at dette er særlig viktig i større, komplekse straffesaker. Hvis dette virkemidlet brukes i praksis, mener vi det vil lede til mer effektiv straffesaksbehandling.

Pkt. 18.1.5 Saksforberedende rettsmøte

ØKOKRIM er enig med utvalget i at det er *viktig å legge til rette for at et saksforberedende rettsmøte, herunder planmøte, kan bli et praktisk og effektivt verktøy*, jf. pkt. 18.1.5 s. 416 første spalte. Vi støtter forslaget om at det som i dag skal overlates til rettens skjønn om møte skal avholdes eller ikke. Etter vår vurdering vil det gjennomgående være hensiktsmessig å avholde saksforberedende rettsmøte i større og komplekse straffesaker. Vår erfaring er at man sparer ressurser og får skåret til sakene på en bedre måte etter saksforberedende rettsmøte. Vi støtter forslagene om at det skal være adgang til å avholde fjernmøte, og at tiltalte/fornærmede ikke nødvendigvis skal innkalles til møtet, jf. s. 416.

Pkt. 18.1.6 Avgjørelser under saksforberedelsen

Vi støtter forslag om at *alle beslutninger under saksforberedelsen skal kunne treffes etter skriftlig behandling, så lenge det gir et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag, og retten til og behovet for kontradiksjon varetas*, og at spørsmålet om muntlig eller skriftlig behandling avgjøres etter rettens skjønn, jf. pkt. 18.1.6 s. 416 andre spalte. En slik

skjønnsmessig avgjørelsesadgang for retten vil etter vårt syn gi det beste grunnlaget for effektiv håndtering av større, komplekse straffesaker.

Pkt. 18.1.7 Skriftlig redegjørelse

Domstolene ber i en del ØKOKRIM-saker om skriftlig redegjørelse fra påtalemyndigheten etter den skjønnsmessige regelen i dagens lov § 262 tredje ledd. Vår erfaring er at slik skriftlig redegjørelse kan effektivisere gjennomføringen av saken og gi grunnlag for aktiv dommerstyring, og vi støtter forslaget om å videreføre gjeldende regel. Vi er også enige med utvalget i at retten bør være opptatt av å sette rammer for fremstillingens form og omfang, jf. pkt. 18.1.7 s. 417 første spalte.

Pkt. 18.1.8 Felles saksfremstilling

Utvalgets forslag om å åpne for at *retten kan oppfordre partene til å utarbeide en felles saksfremstilling, med sikte på å avklare om det er deler av sakens faktiske sider som er omforent..* er etter vårt syn særlig aktuelt i større, komplekse saker. En felles saksfremstilling vil effektivisere den videre saksbehandlingen og være et nyttig verktøy, slik utvalget fremhever på s. 417 andre spalte. Bruk av regelen krever imidlertid aktive dommere som evner å skjære gjennom diskusjoner mellom sakens parter.

Pkt. 18.1.9 Sluttinnlegg

Utvalget foreslår å gi retten en adgang til å pålegge partene å inngi sluttinnlegg etter modell fra sivilprosessen. ØKOKRIM er enig med utvalget i at det ikke bør kreves sluttinnlegg i alle saker, heller ikke i alle større saker, men være opp til rettens skjønn. Vi har ikke erfaring med sluttinnlegg, men tenker oss at det kan være nyttig *i forlengelsen av de øvrige virkemidlene*, jf. pkt. 18.1.9 s. 418 første spalte. I større og komplekse saker vil sluttinnlegg først og fremst være aktuelt der man har benyttet øvrige verktøy for styring og effektivisering av saken i saksforberedelsen, jf. ovenfor pkt. 18.1.2 flg.

Pkt. 18.1.10 Særlig om frist for hovedforhandling og forhåndsberømmelse

Forhåndsberømmelse er svært aktuelt i ØKOKRIM-saker, som gjerne går over mange rettsuker. Dette gjelder særlig for de domstolene som har lang berømmelsestid. Vi er imidlertid enige med utvalget i at det er *vanskelig å finne gode kriterier for lovregulering av når forhåndsberømmelse skal skje*, jf. pkt. 18.1.10 s. 418-419. Vi støtter derfor utvalgets forslag om at retten har en skjønnsmessig adgang til forhåndsberømmelse.

Pkt. 18.2 Hovedforhandling

Pkt. 18.2.1 Saksstyring under hovedforhandlingen

Viktigheten av aktiv dommerstyring i behandlingen av større, komplekse saker kan etter ØKOKRIMs vurdering neppe overvurderes, og det er svært viktig at retten som

ledd i dette *håndhever kravene til relevant og forholdsmessig bevisføring*, jf. pkt. 18.2.1 s. 419 første spalte. Vi er også enige med utvalget i at partene i saken, særlig påtalemyndigheten, har et ansvar for å legge til rette for god saksstyring, jf. samme sted. I likhet med utvalget mener vi at *prosesskulturen* er viktig for hvorvidt hovedforhandlinger faktisk blir konsentrerte, jf. s. 419 andre spalte. ØKOKRIMs erfaring er videre at hovedforhandlinger gjerne blir gjennomført på en bedre måte når retten har et aktivt forhold til sakens avvikling og fremdrift, jf. s. 420 første spalte.

ØKOKRIM støtter den foreslåtte særlige bestemmelsen om styring av hovedforhandlingen. Regelen vil kunne være et viktig bidrag i utviklingen av en god prosesskultur med mer aktiv dommerstyring.

Pkt. 18.2.2 Muntlig hovedforhandling. Bruk av hjelpedokumenter, visuelle fremstillinger mv.

Utvalget tar utgangspunkt i muntlighetsprinsippet, men presiserer en praktisk begrensning i prinsippet: *Kravene til muntlighet må ikke forhindre partene i å benytte hensiktsmessige presentasjonsteknikker*, jf. s. 420 andre spalte. Man tenker her blant annet *disposisjon, illustrasjon, oversikt eller annet hjelpemiddel for å lette bevisføringen slik at den bedre oppfattes av rettens aktører*, jf. s. 421 første spalte. ØKOKRIM forstår det slik at forslaget samsvarer med gjeldende rett i dag, og støtter det. I større, komplekse saker er det etter vårt syn viktig å kunne visualisere faktum slik at det presenteres på en pedagogisk måte. Vi mener dette bidrar til en effektiv og hensiktsmessig hovedforhandling i våre saker.

Pkt. 18.2.3 Skriftlig bevisføring

Utvalget åpner også for noe mer skriftlig bevisføring enn i dag når man mener at det i noen grad bør *åpnes for skriftlig bevisføring i forbindelse med hovedforhandlingen*. I enkelte saker, særlig der mengden av dokumentbevis er overveldende, kan det av hensyn til prosessøkonomi, aktørene og hensiktsmessig saksavvikling være behov for et noe lempeligere krav til dokumentasjon enn det som synes praktisert i dag, jf. s. 421 andre spalte, spesielt i større saker om økonomisk kriminalitet. Forutsetningen er at hensynet til kontradiksjon er varetatt, jf. samme sted. ØKOKRIM støtter dette. Vi fremhever likevel at aktiv dommerstyring er en viktig forutsetning for at regelen skal praktiseres på en god måte.

Pkt. 18.2.4 En begrenset adgang til å presentere bevis under innledningsforedraget

Utvalget legger til grunn at en *viss adgang til å presentere sentrale bevis som vil utgjøre et omdreingspunkt i saken under innledningsforedraget, kan være gunstig ut fra hva som er formålet med foredraget*, jf. s. 422 første spalte. Forutsetningen er at '[f]orhåndsprosederer' og større foregripelser av bevisføringen *må unngås og stoppes av retten*, jf. samme sted. Utvalget viser særlig til at dette er aktuelt i større saker om økonomisk kriminalitet, hvor bevismateriale i stor grad kan bestå av dokumenter og hvor innledningsforedraget i praksis vil ha klare likhetpunkter med et innledningsforedrag i sivil sak, jf. samme sted. ØKOKRIM har tilsvarende erfaring som utvalget og støtter forslaget. I disse sakene vil en begrenset adgang til presentasjon av

sentrale bevis under innledningsforedraget etter vår oppfatning også bidra til å støtte opp om domstolens mulighet for en god saksstyring under hovedforhandlingen. 1.

14. KAPITTEL 20: ANKE

Pkt. 20.4 Utvalgets vurderinger og forslag

Pkt. 20.4.2.1 Formelle krav til anken. Ankeerklæring, anketilsvar og støtteskriv

Straffeprosessutvalget foreslår større krav til innhold og presisjon i ankeerklæringen, og baserer seg på den korresponderende bestemmelsen i tvisteloven § 29-9 tredje ledd. Slik ØKOKRIM ser det, er dette både en naturlig, ønsket og nødvendig utvikling, og vi støtter forslaget. Strengere krav til innholdet i ankeerklæringen vil virke disiplinerende for den part som anker, og sørge for økt effektivisering ved at det bedre kan legges til rette for en tilskjæring av de springene punktene i saken.

Utvalget ønsker å regulere ordningen med støtteskriv i lov for å hindre uthuling av ankefristen og for å sikre ensartet praksis, jf. pkt. 20.4.2 s. 442 andre spalte. Utvalget foreslår at partene ikke skal pålegges å inngi støtteskriv, men dersom slikt skriv varsles, bør det i alminnelighet gjelde en frist på en uke, jf. samme sted. Man foreslår at anken ikke skal bortfalle om fristen oversittes, men at retten kan gå videre i saksbehandlingen uten at det i seg selv vil være en saksbehandlingsfeil. ØKOKRIM støtter forslaget.

Pkt. 20.4.4.3 Bør en rett til ubetinget ankeprøving i såkalte seksårssaker videreføres?

ØKOKRIM støtter forslaget om å fjerne den ubetingede retten til å få fremmet en anke i de såkalte seksårssakene. Det antas at også dette forslaget vil øke kvaliteten på ankeerklæringene, siden den ankende part ikke lenger kan legge til grunn at anken automatisk blir fremmet, og dermed må begrunne anken utover at saken er en seksårssak.

Pkt. 20.4.6 Gjennomføring av ankebehandling. Adgang til skriftlig behandling av anke

Etter utkastet § 39-6 andre ledd skal den ankende part som regel ha ordet først, jf. pkt. 20.4.6.5 s. 451 andre spalte. Slik ØKOKRIM ser det, er det ikke gitt at dette vil føre til økt effektivisering. Det antas mest formålstjenlig for sakens opplysning at retten får presentert saken så objektivt som mulig, i stedet for et partsinnlegg fra domfelte. Dette gjelder ikke minst for de større og mer komplekse sakene.

Pkt. 20.4.3 Anke til lagmannsretten – omprøving eller etterprøving?

ØKOKRIM støtter utvalgets forslag om å la norsk straffeprosess nærme seg den svenske modellen ved å legge til rette for at bevis i større grad sikres i tingretten og

gjenbrukes i lagmannsretten" og at ankedomstolen bør ha mulighet til å bygge på sider av tingrettens dom som ikke er omtvistet, jf. utredningen pkt. 20.4.3 s. 443 andre spalte.

15. KAPITTEL 22: GJENÅPNING

Pkt. 22.3.8 Domstolskontroll av kommisjonens avgjørelser

ØKOKRIM støtter ikke forslaget om at domstolene skal kunne overprøve Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser i større grad enn etter gjeldende rett, jf. kapittel 22. Vi mener det er vektige argumenter som taler mot en slik endring. Utvalget viser til disse argumentene, men finner dem – i motsetning til oss – ikke avgjørende, jf. s. 472: Utvalget viser til at *domstolskontroll er kostnadskrevende og kan være en psykisk belastning for fornærmede og etterlatte som følge av at saken ikke får sin ende*. Videre viser utvalget til at *risikoen for stadige rettslige omkamper om de samme spørsmålene, noe som kan forekomme fordi det ikke er begrensninger i antall ganger en sak kan begjæres gjenopptatt* taler for å begrense kontrollen, jf. samme sted. I tillegg mener ØKOKRIM det bør legges vekt på utgangspunktet for opprettelsen av Gjenopptakelseskommisjonen, nemlig at kommisjonens bevisbedømmelse og konkrete rettsanvendelse ikke skulle overprøves.

16. KAPITTEL 26: SAKSKOSTNADER

Utvalget foreslår at adgangen til å tilkjenne sakskostnader til forsvarer skal utvides i forhold til det som direkte følger av dagens lov § 438 andre punktum. Man fremhever at det i større og komplekse saker ofte kan være nødvendig å engasjere juridisk spesialkompetanse for å vareta mistenktes interesser på en forsvarlig måte og slik sikre rettferdig rettergang, jf. Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6, og at det bør tilkjennes erstatning for slike utgifter fullt ut. ØKOKRIM vil fremheve at Høyesterett i HR-2017-753A har tatt stilling til spørsmålet *de lege lata*. Retten konkluderte med at en slik forpliktelse ikke kan utledes av verken Grunnloven § 95 eller EMK artikkel 6. Høyesterett uttaler videre at det heller ikke er grunn til å tro at EMD er i ferd med å utvikle en slik rettighet på grunnlag av EMK artikkel 6 eller SP artikkel 14.

17. KAPITTEL 27: ERSTATNINGER ETTER STRAFFEFØLFØLGNING

Utvalgets forslag viderefører i stor grad gjeldende rett, men på enkelte områder foreslår utvalget relativt omfattende endringer. ØKOKRIM støtter utvalgets forslag om å videreføre ordningen med erstatning i anledning straffeforfølgning, men har merknader til enkelte av bestemmelsene i lovutkastet.

Pkt. 27.3 Kravshavere

Utvalgets forslag utvider kretsen av kravshavere. Andre enn mistenkte og domfelte som er påført økonomisk tap eller skade av ikke-økonomisk art, har etter utkastet rett til erstatning når det er *rimelig*, jf. s. 515 og utkastets § 45-6. Også juridiske personer omfattes av bestemmelsen *når det er hensiktsmessig og rimelig at staten erstatter tapet* etter straffeprosesslovens regler, jf. utkastets § 45-6. Ved vurderingen skal det

særlig legges vekt på virksomhetens karakter, omsetning og størrelse og om det er nærliggende å identifisere enkeltpersoner med virksomheten, kravets grunnlag og størrelse mv. Listen er ikke uttømmende.

ØKOKRIM mener det er viktige argumenter som taler mot en utvidelse av kravshavere til juridiske personer. Vi viser til den innledende drøftelsen i NOU'en kapittel 27 om de grunnleggende hensyn som erstatningsordningen skal vareta. Disse hensynene gjør seg etter vårt syn gjeldende for enkeltpersoner, ikke juridiske personer. Vi mener videre at den skjønnsmessige vurderingen som skal foretas ved avgjørelsen av om et foretak har krav på erstatning, vil være vanskelig, jf. kriteriene i avsnittet ovenfor. ØKOKRIM stiller også spørsmål om det vil være betenkelig at man skal vurdere hvorvidt det er *nærliggende å identifisere enkeltpersoner med virksomheten* når man ellers søker å unngå en identifikasjon mellom foretak og enkeltpersoner.

Pkt. 27.5 Prosessuelle spørsmål ved krav om erstatning etter straffeforfølgning

Pkt. 27.5.1 Påtalemyndighetens rolle

ØKOKRIM støtter forslaget om at krav om erstatning og oppreisning ikke lenger skal settes frem for det politidistriktet som har etterforsket saken, men sendes direkte til departementet eller Statens Sivilrettsforvaltning etter delegasjon, jf. lovutkastet § 45-13 bokstav e. Den foreslåtte fremgangsmåten fremstår som betydelig mer effektiv enn dagens ordning, der påtalemyndigheten skal avgi uttalelse om samtlige krav om erstatning og oppreisning uavhengig av sakenes kompleksitet. ØKOKRIM viser til at Statens Sivilrettsforvaltning etter utkastet kan be om påtalemyndighetens uttalelse *ved behov*, jf. s. 524 andre spalte. Statens Sivilrettsforvaltning vil ved en slik anmodning kunne angi hva man ønsker at påtalemyndigheten skal uttale seg om. Vi antar dette vil være tidsbesparende, både for påtalemyndigheten og Statens Sivilrettsforvaltningen. Samtidig antar at vil påtalemyndighetens uttalelse bli innhentet i de tilfeller der det er viktig for opplysning av saken.

For øvrig ønsker ØKOKRIM å fremheve viktigheten at økonomisk kompetanse i Statens Sivilrettsforvaltning. Vår erfaring er at tilstrekkelig økonomisk kompetanse er svært viktig i håndteringen av større kompliserte erstatningssaker, og at påtalemyndighetens uttalelser har vært viktige for sivilrettsforvaltningens vurdering av økonomiske aspekter ved sakene.

Med hilsen

Hedvig Moe

Assisterende ØKOKRIM-sjef